

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

Jasmina Čagran

Nove oblike nasilja v družini

Magistrsko delo

Ljubljana, 2017

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

Jasmina Čagran

Nove oblike nasilja v družini

Magistrsko delo

Mentor: prof. dr. Alenka Švab

Študijski program: Socialno delo z družino

Ljubljana, 2017

...če v življenju izživimo izjemne možnosti svoje moči,
ustvarjalnosti, lepote in vsega, kar nam je bilo dano....

v njem dosežemo svojo pot in cilj.

A nalogam ni nikoli konca.

Vedno se odpirajo nove poti,

razgrinjajoče se v življenju...

Elene Danel

ZAHVALA

Zahvaljujem se vsem, ki so mi na tej poti stali ob strani, me podpirali in verjeli vame.

Posebna zahvala gre moji družini in vsem mojim prijateljem.

Zahvaljujem se tudi svoji mentorici za vso pomoč in nasvete.

»Nove oblike« nasilja v družini

Spremembe v družinskem življenju so prinesle tudi spremembe pri obravnavi ter prepoznavi nasilja v družini. Magistrsko delo obravnava oblike nasilja, pri katerih raziskovanje še ne daje veliko pozornosti. Te oblike, ki jih vključim, so nasilni otroci v družini, nasilje med istospolnima partnerjema ter zlorabe starejših.

Naloga je sestavljena iz dveh delov. Prvi del je teoretični, v njem so predstavljene opredelitve nasilja v družini, vrste nasilja in teorije o nasilju. V nadaljevanju so predstavljene organizacije, ki so na tem področju pomembne, s poudarkom na njihovem medsebojnem sodelovanju. Sledi še kratek pregled referenčne raziskave na tem področju v Sloveniji (Leskošek, Urek, Zaviršek 2010).

Drugi del predstavlja analizo kratke raziskave, ki sem jo izvedla z intervjuji s strokovnimi delavkami iz organizacij, ki delujejo na področju preprečevanja nasilja. Predvsem me je zanimalo, kako pogosto se srečujejo s takšnimi oblikami nasilja, ali jih obravnavajo kot nasilje, kakšne pristope pri tem uporabljajo ter kakšno je medinstitucionalno sodelovanje na področju nasilja.

Ključne besede: nasilje v družini, nove oblike nasilja v družini, nasilni otroci, nasilje med istospolnima partnerjema, zlorabe starejših, multidisciplinarnost

»New« forms of violence in family

Changes in family life brought beside other thing also changes in recognizing and dealing with domestic violence. Master thesis deals with forms of violence which are not researched a lot yet. These forms are violent children in a family, violence among same-sex partners and abuse of elderly.

Thesis consists of two parts. The first part is theoretical and represents definitions of domestic violence, types of violence and the theory of violence and moreover important organizations in this area with an emphasis on their cooperation. There is also a brief review of the reference research of this topic in Slovenia (Leskovšek, Urek, Zaviršek, 2010).

The second part represents an analysis research we conducted based on interviews with professionals in mentioned organizations working especially on prevention of violence. The main questions of the research was how often they face such forms of violence, whether they define it as violence, what approaches they use to deal with it and whether they cooperate with other institutions.

Key words: domestic violence, new forms of violence in family, violent children, violence among same-sex partners, abuse of elderly, multidisciplinary

KAZALO

UVOD	2
TEORETIČNI DEL.....	4
OPREDELITEV NASILJA.....	4
OBLIKE NASILJA	7
FIZIČNO NASILJE	7
PSIHIČNO NASILJE	7
EKONOMSKO NASILJE	8
SPOLNO NASILJE	8
ZANEMARJANJE	9
TEORIJE O NASILJU	10
INDIVIDUALISTIČNE TEORIJE.....	10
SOCIALNOPSIHOLOŠKE TEORIJE	11
SOCIOKULTURNE IN SOCIOLOŠKE TEORIJE	13
ZAKON O PREPREČEVANJU NASILJA V DRUŽINI (ZPND).....	17
NOVE OBLIKE NASILJA V DRUŽINI.....	22
NASILNI OTROCI.....	22
Nasilje otrok nad starši.....	22
Nasilje med sorojenci	25
NASILJE MED ISTOSPOLNIMA PARTNERJEMA	28
ZLORABE STAREJŠIH V DRUŽINI	30
VLADNE IN NEVLADNE ORGANIZACIJE.....	34
CENTER ZA SOCIALNO DELO.....	34
POLICIJA	36
SODIŠČE.....	37
ZDRAVSTVO	38
VZGOJNO IZOBRAŽEVALNI ZAVODI.....	39
NEVLADNE ORGANIZACIJE	39
MULTIDISCIPLINARNOST	40
NACIONALNA RAZISKAVA O NASILJU V PARTNERSKIH ODNOSIH IN ZASEBNI SFERI	43

EMPIRIČNI DEL.....	47
RAZISKOVALNI PROBLEM.....	47
OPIS METODOLOGIJE.....	47
OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV	48
ORGANIZACIJE IN STROKOVNI DELAVCI.....	49
MULTIDISCIPLINARNOST	51
NASILJE V DRUŽINI.....	56
NOVE OBLIKE NASILJA V DRUŽINI.....	58
DISKUSIJA.....	62
ZAKLJUČEK.....	65
LITERATURA.....	66

UVOD

Nasilje v družini je družbeno aktualna tema, saj prizadene veliko število družin. Nasilje skoraj nikoli ni enkratno dejanje, temveč sčasoma postaja pogostejše in vedno hujše. Tema je v zadnjih letih deležna velike pozornosti s strani raziskovalcev, medijev ter zakonodaje, javnost je s problemom nasilja v družini, kot je znano tudi za druge družbene probleme, že preobremenjena in naveličana. Kljub večletnemu delu na področju družinskega nasilja pa to področje ostaja neurejeno, saj se problem pojavlja pri opredeljevanju pojma, interveniranju, preprečevanju in pomoči žrtvam (Kordič 2007).

V svoji magistrski nalogi bom raziskala nasilje v družini, vendar se bom pri tem osredotočila na slabše raziskano področje, in sicer oblike, ki niso tipične, saj so neraziskane in pogosto tudi družbeno spregledane. Izraz »nove« oblike nasilja se uporablja v referenčni strokovni literaturi (glej Filipčič 2002). Te oblike so nasilni otroci, nasilje med istospolnima partnerjema ter zlorabe starejših v družini. Cilj naloge je ugotoviti, kako pogosto se centri za socialno delo ter nevladne organizacije srečujejo s temi oblikami, ali se obravnavajo kot nasilje oziroma ali jih strokovnjaki sploh prepoznajo kot nasilje, katere ukrepe, znanja uporabljajo ter kako se z njimi seznanjajo ter kakšno je medsebojno sodelovanje organizacij, ki delujejo na tem področju. Zanimajo me tudi njihova mnenja in izkušnje.

V prvem delu magistrske naloge je predstavljen teoretični del, kjer se v začetku dotaknem opredelitve nasilja, oblik nasilja ter teorij o nasilju. Predstavim tudi zakonodajo na tem področju. Nato predstavim t.i. nove oblike nasilja. Sledi predstavitev vladnih in nevladnih organizacij, ki so pomembne pri preprečevanju nasilja in na tem področju delajo. Dodano je njihovo sodelovanje oziroma multidisciplinarnost.

V drugem delu sledi empirični del, v katerem je najprej opisana krajša kvalitativna raziskava, ki sem jo izvedla med strokovnimi delavci, ki delajo v organizacijah na področju preprečevanja nasilja v družini. Podatke sem pridobila s pomočjo intervjujev s štirimi strokovnimi delavkami in sicer s strokovno delavko iz centra za socialno delo, strokovno delavko iz Društva za nenasilno komunikacijo, strokovno delavko iz Zveze prijateljev mladine iz programa TOM telefon ter strokovno delavko iz zdravstvenega doma, ki opravlja delo psihologinje.

Vnaprej pripravljena vprašanja sem razdelila v štiri sklope. Prvi sklop je splošno delovanje organizacije (kdo in kdaj se obrne na izbrano organizacijo ter katere ukrepe izvajajo), drugi sklop je sodelovanje z drugimi organizacijami. V tretjem sklopu so se vprašanja nanašala na nasilje v družini, v četrtem pa nasilje v raziskovanih netipičnih oblikah.

Pred izvedbo intervjujev sem si zastavila raziskovalna vprašanja:

- Kako pogosto se Centri za socialno delo ter nevladne organizacije srečujejo z »novimi« oblikami nasilja?
- Se te oblike nasilja obravnavajo kot nasilje oziroma ali jih strokovnjaki prepoznajo kot nasilje?
- Katere ukrepe uporabljajo in kako se z njimi seznanjajo Centri za socialno delo ter nevladne organizacije, ki delujejo na področju nasilja v družini?
- Kakšno je medinstitucionalno sodelovanje pri nasilju v družini ter tovrstnih oblikah nasilja?

Sledi analiza odgovorov, na koncu bodo zapisane ugotovitve, ki jim bo sledil zaključek.

TEORETIČNI DEL

OPREDELITEV NASILJA

Nasilje ni nikomur neznano in tuje. Vsi ga poznamo, doživljamo in verjetno tudi povzročamo. Če nasilja ne prepoznamo, ga opravičujemo, minimaliziramo, je v vsakem trenutku lahko zelo nevarno. »Če se nasilno vedenje ne spremeni in se z uporabo nasilja nadaljuje, lahko pričakujemo, da se bo nasilje stopnjevalo in dobivalo nove razsežnosti. Dlje časa trajajoče nasilje nosi posledice za vse udeležene: za žrtev, povzročitelja in opazovalce.« (Društvo za nenasilno komunikacijo 2017)

Nasilje v družini se je šele pred kratkim začelo prepoznavati, pojav je danes javno obravnavan in opredeljen kot družbeni problem. Pojavlja se v različnih družinskih kontekstih in oblikah, dvostarševskih družinah, enostarševskih družinah, izvenzakonskih parih itd. V patriarhalnih družbah je bila žena v lasti moža in nasilje nad njo je bilo nekaj, kar ni bilo razumljeno in doživljano kot problem. Kot problem so ga začele izpostavljati ženska gibanja v šestdesetih letih. Pozneje, predvsem v zadnjih desetletjih, je v družine, kjer se je pojavljalo nasilje, začela posegati tudi država (Kordič 2007, 431). Čeprav tradicionalni pogled na družinsko življenje pravi, da naj bi bila družina prostor, ki ponuja varnost, zavetje, podporo, omogoča osebno rast ter rehabilitacijo. Vendar pa družinskega življenja ne smemo idealizirati, saj kot pravi Sedmak (v Renner 2006, 163): »Življenje v družinah opredeljuje tudi manj prijetna in pogosto zamolčana stvarnost, ki vključuje neenakomerna razmerja moči in iz njih izvirajoče pravice predvsem glede na spol in starost družinskih članov, (so)odvisne in zatirajoče odnose, toksične starše, narcisoidne in egocentrične otroke, različne oblike fizičnega, psihičnega, ekonomskega izkoriščanja, nasilja, zlorab.«

V Sloveniji Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND) opredeljuje nasilje v družini »kot vsako uporabo fizičnega, spolnega, psihičnega ali ekonomskega nasilja enega družinskega člana proti drugemu oziroma zanemarjanje družinskega člana ne glede na starost, spol ali katerokoli drugo osebno okoliščino žrtve ali povzročitelja nasilja.« (Društvo za nenasilno komunikacijo 2014)

Društvo za nenasilno komunikacijo opredeli nasilje kot »kršenje pravil varnega in kvalitetnega skupnega bivanja, kot kršenje človekovih pravic in človekovih osebnih moči ter zlorabljanje moči enega v škodo drugega.« (Društvo za nenasilno komunikacijo 2017)

Ljudje spadamo v neke ožje in širše skupnosti, v katerih obstajajo neka pravila, ki so več ali manj definirana in nas učijo ali je naše vedenje dopustno ali ne. S spreminjanjem družbe in načina življenja, se spreminjajo tudi pravila skupnega bivanja. Uresničevanje svojih potencialov ter kako bomo živeli svoje življenje v stiku z drugimi, pogojujemo s kvaliteto življenja in odnosov. Ta občutek varnosti ter kvaliteta življenja pa se lahko bistveno zmanjšata, kadar je v odnosu prisotno nasilje (Društvo za nenasilno komunikacijo 2017).

»Vsak človek ima pravico živeti varno in brez nasilja ter v okviru družbeno sprejemljivih vedenj s pomočjo nenasilne komunikacije in pravnih sredstev ščititi svoje osebne meje in svoje interese.« (Društvo za nenasilno komunikacijo 2017) Pravice in meje ene osebe se končajo tam, kjer se začnejo pravice druge osebe. In šele ko se upošteva spoštovanje človekovih pravic ter osebnih meja, lahko govorimo o dobrih medčloveških odnosih (Društvo za nenasilno komunikacijo 2017).

Na Društvu za nenasilno komunikacijo nasilje definirajo kot »namerno, nadzorovano, razumno ter premišljeno dejanje, ki se ponavadi ponavlja, ter kot način, s katerim si povzročitelj skuša v odnosu zagotavljati moč in nadzor nad žrtvijo in skuša uresničiti svoje interese.« (Društvo za nenasilno komunikacijo 2017)

Pri nasilju gre za zlorabo in neravnovesje moči med dvema osebama. Ena oseba ima zaradi družbenega položaja, nacionalnosti, starosti, fizičnih ali umskih lastnosti večjo moč od druge osebe, kar izkorišča in s pomočjo različnih oblik nasilja posega v njeno osebno integriteto in omejuje njen potencial (Društvo za nenasilno komunikacijo 2017).

»Večinsko prepričanje o nasilnih dejanjih in njihovih storilcih je, da gre za nerazumno in nepredvidljivo vedenje alkoholikov, duševno nestabilnih in obupanih ljudi. Takšna prepričanja je lažje sprejeti kot možnost, da je nasilje prisotno tudi v na videz urejenih družinah ter da je lahko tudi namerno. Če je nasilno vedenje razumljeno zgolj kot odklon od normalnega, postane »problem drugih«, če pa gre za vsakdanji pojav, postane tema vseh.« (Kordič 2007, 431)

Nasilja pa ne smemo enačiti s konfliktom. Konflikt pomeni, da imata dve osebi nasprotni mnenji in se ne strinjata, cilj pri reševanju pa je, da prideta do skupnega dogovora, ki ustreza obema, pri tem pa obstaja ravnovesje moči. Razlika med konfliktom in nasiljem je ta, da dobro razrešeni konflikt odnos utrdi in osveži, pri nasilju pa se ta odnos zruši, saj pride do dominacije povzročitelja in podrejenosti žrtve (Društvo za nenasilno komunikacijo 2017).

»Nasilje v družini je prvotno družbeni problem, zato ga moramo najprej obravnavati kot takšnega. Uporaba pojma »družinsko nasilje« kaže le na določeno družbeno konstrukcijo, v resnici pa gre večinoma za nasilje nad ženskami. Nasilje v družini ni enkraten dogodek, s časom se stopnjuje in postaja bolj pogosto, lahko se prenese tudi na otroke in traja tako dolgo, dokler ženska skupaj z otroki partnerja ne zapusti ali pa jo nasilnež ubije. Poleg poškodb in psihičnih težav žrtev nasilja v družini je med hujšimi posledicami socialna izolacija ženske. Ta ji onemogoča dostop do potrebne pomoči, njo in otroke pa s tem naredi žrtve. Nasilja v družini ni lahko obravnavati zaradi njegove povezanosti z mnogimi človeškimi dejavniki in situacijami ter zaradi tesnega odnosa, ki obstaja med žrtvijo in nasilnežem. Zaradi ranljivega položaja žrtve v družini te težko prijavijo nasilje, ki se dogaja v njihovem domu, zato je pri teh kaznivih dejanjih veliko temno polje. Intervencije se morajo nasilja v družini lotiti kot problema dominacije ter nadzora virov in ljudi. Da bi kar največ pridobile od služb, ki nudijo pomoč, morajo žrtve imeti na voljo primerne vire in načine, da zagotovijo varnost sebi in svojim otrokom.« (Kordič 2007)

OBLIKE NASILJA

Kategorizacija nasilja je zelo težka, saj imajo oblike še neomejene variacije. Za nasilje v družini je značilno, da se redko pojavi le v eni obliki, saj praviloma zajema več različnih oblik hkrati. »Poleg tega nasilje ni omejeno samo na enkratno dejanje, ampak sčasoma postane pogostejše in vedno hujše.« (Filipčič 2002, 87)

Nasilje lahko razdelimo v splošne kategorije, kljub temu da ima vsaka oblika še neskončno variacij.

FIZIČNO NASILJE

Telesno ali fizično nasilje je zloraba fizične sile, ki pri družinskem članu povzroči bolečino, strah ali ponižanje, in ni pomembno ali so pri tem nastale poškodbe. Pri tem je ogroženo človekovo telo ali njegovo življenje. (Društvo za nenasilno komunikacijo 2014, 19). Dejanja fizičnega nasilja vključujejo »klofutanje, brcanje, udarce z roko ali s predmetom, metanje predmetov proti osebi ali v osebo, porivanje, odrivanje, neželjeno dotikanje, zvijanje rok, stanje oziroma sedenje na žrtvi, odrekanje ali siljenje s hrano, umor, napadi z orožjem ipd.« (Društvo za nenasilno komunikacijo 2014, 19)

»Fizično nasilje je izrazitejša stopnja nasilja v procesu, ki se začne s psihičnim nasiljem, saj ob pojavljanju fizičnega nasilja skoraj nujno srečujemo tudi psihološko, ki fizično omogoča. Fizične bolečine in posledice, ki jih nasilnež lahko povzroča, vedno spremljajo tudi psihične posledice pri žrtvah.« (Kuhar in drugi, 1999:10)

PSIHIČNO NASILJE

Psihično, psihološko ali emocionalno nasilje so ravnanja, ki navadno tečejo na verbalni ravni in na žrtev negativno vplivajo tako, da jim je ogrožena samozavest, samopodoba in zaupanje v drugo osebo. (Društvo za nenasilno komunikacijo 2014, 20) »Povzročitelj pri družinskem članu povzroči strah, ponižanje, občutek manjvrednosti, ogroženosti in druge duševne stiske. Sem spadajo grobo kritiziranje človekove osebnosti, ustrahovanje, grožnje, žaljenje, zasmehovanje, zmerjanje, poniževanje, zbujanje občutkov krivde in strahu, obtoževanje, ignoriranje, izoliranje osebe od ljudi, s katerimi bi želela ohraniti stik in drugo.« (Društvo za nenasilno komunikacijo 2014, 20)

Gre za obliko nasilja, ki je slabo opazna in jo najtežje zaznavamo. Na začetku je verjetno ne opazi niti žrtev, kateri se nasilje šele začenja dogajati, zato je takšno nasilje tudi najbolj prikrito in najmanj raziskano. V teku življenja pa smo njegove žrtve prav vsi, hkrati pa ga vsi povzročamo (Kuhar in drugi 1999).

EKONOMSKO NASILJE

»Ekonomsko nasilje je neupravičeno nadzorovanje ali omejevanje družinskega člana pri razpolaganju z lastnimi dohodki oziroma upravljanju z lastnim premoženjem ali neupravičeno omejevanje razpolaganja oziroma upravljanja s skupnim premoženjem družinskih članov.« (Društvo za nenasilno komunikacijo 2014, 20)

Med te oblike nasilja štejemo, ko je s strani povzročitelja žrtvi neopravičeno odvzet denar ali pravica do uporabe lastnega ali skupnega denarja. Nasilje je povzročeno tudi, ko povzročitelj uničuje žrtvino lastnino, ji nalaga plačevanja njegovih dolgov ali prisili žrtev v poravnavo finančnih obveznosti, ko v njenem imenu sklepa različne obvezujoče pogodbe (ustanovitev podjetja, zavarovanje, kredit ipd.) in žrtev, zaradi teh dejanj, nosi veliko finančno breme (Društvo za nenasilno komunikacijo 2014, 20).

»O obliki ekonomskega nasilja lahko govorimo tudi v primeru, ko je žrtev omejena pri sredstvih oziroma pri osnovnih stvareh, orošana ali pod strogim nadzorom. Npr. pri ženskah, ki niso v rednem delovnem razmerju in nimajo stalnega vira dohodka.« (Društvo za nenasilno komunikacijo 2014, 20)

SPOLNO NASILJE

Spolno nasilje so dejanja, povezana s spolno vsebino, s katerimi se družinski član ne strinja. Gre za nasprotovanje, prisilo ali nerazumevanje njihovega pomena zaradi stopnje razvoja. Predstavlja poseganje v človekovo spolno integriteto. Med te oblike nasilja štejemo slačenje, opazovanje, komentiranje in nagovarjanje, ki povzroča nelagodje, vse oblike spolnega odnosa oziroma posilstvo, spolno nadlegovanje ipd. (Društvo za nenasilno komunikacijo 2014, 20).

»Torej vsa dejanja, povezana s spolnostjo, v katere druga oseba ne pristane oziroma pristane pod prisilo.« (Društvo za nenasilno komunikacijo 2014, 20)

O spolnem nasilju glede posilstva še vedno obstajajo številne stereotipne podobe. Še vedno vlada prepričanje, da je dolžnost ženske, da zadovoljuje partnerjeve spolne potrebe in je za spolne odnose vedno na voljo, ne glede na njene lastne želje in potrebe. »Takšna pojmovanja so odraz stereotipov, ki se ohranjajo zaradi nepoznavanja problema in napačnih informacij. To prepričanje je škodljivo in napačno.« (Filipčič 2002, 101) Posilstvo je posilstvo in ni pomembno kdo je žrtev in kdo povzročitelj. »Prizadevanja za odpravo takega mišljenja so v zadnjih dvajsetih letih močna, vendar je doba prekratka za spreminjanje stereotipov, kar pa otežuje tudi slovenska zakonodaja, ki temelji na opoziciji privolitev-neprivolitev, kar pomeni, da mora ženska dokazati, da v spolni odnos ni privolila in da se je fizično branila (dokazi so fizične poškodbe na njenem telesu)«. (Filipčič 2002, 101)

ZANEMARJANJE

Zanemarjanje je oblika nasilja, kadar oseba, ki je dolžna skrbeti za družinskega člana, ki je starejši, bolan, invaliden ali ima druge razvojne ali osebne okoliščine, opušča svoje dolžnosti in za to osebo ne skrbi primerno. Na način, da tej osebi odreka hrano, higieno ali druge življenjske potrebščine, da ji ne zagotavlja zdravniške pomoči in drugo (Društvo za nenasilno komunikacijo 2014, 21).

Žrtev nasilja v družini pogosto doživlja več oblik nasilja, navadno več oblik hkrati. Vendar se pod nasilje v družini šteje tudi, če povzročitelj izvaja le eno obliko nasilja. Iz opisa kaznivega dejanja izhaja, da gre praviloma za ravnanje storilca, ki traja dlje časa, in mu je žrtev v skupnosti podrejena. Znaki za nasilni odnos so številni, najbolj očiten pa je strah pred partnerjem. Žrtev se počuti nemočno, obupano in prestrašeno. Ves čas pazi, kaj reče in kaj naredi in se skuša izogniti nasilni situaciji oziroma ponovnemu izbruhu. Žrtev je neprestano pozorna na povzročiteljevo počutje in se temu prilagaja (Društvo za nenasilno komunikacijo 2014, 21).

Za večino odnosov, kjer je prisotno nasilje, je značilen vzorec, ki se imenuje krog nasilja in poteka v treh fazah. Naraščanje napetosti, povzročitev nasilja, obdobje navideznega miru. V prvi fazi postaja povzročitelj vse bolj napet od običajnih življenjskih situacij, zato žrtev postane previdnejša in prilagodljiva, da bi se nasilju izognila. V drugi fazi pride do nasilja, ki lahko nastopi kadarkoli in v katerikoli obliki, zato pripravljenost žrtve ni možna. V tretji fazi pa poskuša povzročitelj okriviti žrtev ali nasilju ne daje velikega pomena. Za svoje dejanje se lahko

opravičuje, sramuje ter zagotavlja, da se ne bo več ponovilo. Pomaga pri družinskih obveznostih, žrtev pa razvaja in ji kupuje darila. V tej fazi se žrtve težje odločijo za odhod in prekinitve takega nasilnega odnosa. Trajanje kroga je lahko zelo različno, lahko traja le en dan ali tedne ali mesece (Smith in Segal 2017).

TEORIJE O NASILJU

Teorije o nasilju zunaj družine izhajajo iz analiz podatkov o storilcih in njihovem odnosu do dejanja. Posebna teorija o nasilju v družini še ni izoblikovana, poskušajo pa jo razlagati s splošnimi teorijami o nasilju oziroma poskušajo pojasnjevanje prilagoditi nasilju v družini (Filipčič 2002). Kordič (2007, 432) navaja: »Nasilje lahko razumemo znotraj psihološkega, sociološkega, kriminološkega, feminističnega in celo biološkega okvirja. Teorij o nasilju v družini je veliko, izhajajo pa iz spoznanj različnih teorij, ki so vedno predstavljene ali kot konservativne ali kot liberalne in javnost vedno obravnava eno in zavrača drugo.«

Filipčič (2002) opozarja: »Te rešitve niso nujno izključujoče, temveč so le tako predstavljene zaradi političnih interesov določenih skupin.«

Teorije o nasilju v družini lahko razdelimo v tri skupine:

- a) individualistične teorije, ki pojasnjujejo nasilje v družini na podlagi lastnosti posameznikov, tako bioloških kot pozneje pridobljenih;
- b) socialnopsihološke teorije, ki so usmerjene predvsem na interakcijo med posameznikom in okoljem, se pravi med drugimi posamezniki, skupnostmi ali organizacijami;
- c) sociološke in sociokulturne teorije, ki analizirajo pomen socialnih struktur, kot so norme, vrednote, institucije ter delovanje sistema.

(Filipčič 2002)

INDIVIDUALISTIČNE TEORIJE

Kordič (2007, 432-433) navaja različne avtorje, ki vidijo vzrok nasilja v čustvenih in duševnih motnjah. Nasilno obnašanje je povezano z različnimi biološkimi dejavniki, med katerimi je

izpostavljena genska predispozicija in nepravilno delovanje centralnega živčnega sistema. Omenja se tudi ugotovitev, da gre najpogosteje za antisocialno osebnostno motnjo, kar pri storilcu nasilnih dejanj povzroči, da postane agresiven, impulziven ter zavrača družbene norme. Moški, ki so povzročitelji nasilja, so hkrati bolj depresivni, sovražni, razdražljivi ter zamerljivi, v primerjavi z moškimi, ki niso nasilni. Kashani in Allan (v Kordič 2007, 433) navajata, da gre pri nasilju v družini za prisilni nadzor, ki pri moškem spodbudi potrebo za dominantno vlogo, pri čemer pa si ubogljivost drugih zagotavlja z nasiljem.

Ena od teorij, za katero v javnosti vlada trdno prepričanje, je vzročna povezava med alkoholom in nasiljem, vendar Filipčič (2002) opozarja, da za to ni dovolj empiričnih potrditev.

»Enako prepričanje velja tudi za uporabo drugih drog. Korelacija med alkoholizmom in nasiljem v družini se je v mnogih raziskavah izkazala za visoko, in sicer naj bi bila višja pri nasilju med partnerjema kot pri zlorabi otrok, saj je uporaba alkohola povod za konflikt med partnerjema. Nekateri uporabljajo alkohol kot dovoljenje in izgovor za nasilno vedenje. Zato mnogi sklepajo, da se bo nasilje prenehalo z zdravljenjem alkoholizma. Alkoholizem in nasilje v družini imata lahko iste povzročitelje, nista pa nujno vzročno povezana, saj so tudi nealkoholiki nasilni, vsi alkoholiki pa niso nasilni.« (Filipčič 2002)

Alkohol sicer spodbuja nasilno vedenje, ga pa ne povzroča in je odvisen tudi od osebnostnih lastnosti posameznika (Filipčič 2002).

SOCIALNOPSIHOLOŠKE TEORIJE

Te teorije izpostavljajo socialno učenje, ki posamezniku prinašajo izkušnje in poteka v določenem okolju, v katerem spoznava, pridobiva izkušnje in se uči nasilja (Kordič 2007, 434 – 436).

»Teorija socialnega učenja je najpopularnejša teorija, ki se uporablja za razlago nasilja v družini. Izhaja iz Sutherlandove teorije (Filipčič, 2002) diferencialnih asociacij in pravi, da se posameznik prestopniškega vedenja nauči v interakcijah z ljudmi, ki kršijo družbene norme, prestopniki se v teh interakcijah naučijo tehnik izvrševanja kaznivih dejanj ter vrednot, stališč, motivov in racionalizacij, ki takšno vedenje podpirajo. Kakšno bo posameznikovo vedenje, je torej odvisno od preteklih izkušenj in pričakovanih posledic. Tako se nekateri v kritični situaciji

zatečejo k agresiji. Na tem razumevanju temeljijo trditve, da je nasilje v družini naučeno krožno nasilno vedenje, ki se intergeneracijsko prenaša. Teorija medgeneracijskega prenosa temelji na predpostavki, da so otroci nagnjeni k posnemanju nasilnega vedenja svojih staršev. Izpostavljenost nasilju naj bi otroka naučila nasilnosti.» (Kordič 2007, 434 – 436)

Nasilje med člani sporoča, da je sprejemljivo, če je v poznejšem obdobju nasilen do partnerja. Dejavniki kot so socialna podpora v okolju, dobra samopodoba in visok socialno-ekonomski status družin pa naj bi vplivali na zmanjšanje prenosa tega znanja na otroka. Sklepamo lahko, da znanje o nasilnih vzorcih pridobimo v družini in se medgeneracijsko prenašajo. Zaradi tega pa naj bi bile ženske žrtve nasilja, ker so se naučile, da je njihova vloga biti žrtev in bi si naj tega same želele. Takšno teorijo mnogi zavračajo. (Kordič 2007, 434 – 436). »Ta teorija preusmerja pozornost od resničnega krivca za nasilje, to pa je patriarhalno strukturirana družba in podrejen položaj žensk v njej. Mnenje, da je nasilje v družini neizogibna socialna dediščina, lahko vodi k prepričanju o nesmislu izvajanja kakršnihkoli intervencij« (Kordič 2007, 434 – 436)

Lloyd (v Kordiči 2007, 435) predstavi tudi teorijo naučene nebogljenosti ženske. »Predvideva, da se izkušnje iz otroštva prenesejo na vse odnose z moškimi. Teorija implicira, da ženska nasilja ne razume kot problem moškega, ampak nasilna dejanja interpretira kot svoj neuspeh, se tega sramuje in se počuti ponižana. Ko se ženske enkrat doživljajo kot nebogljene, se začnejo tako tudi vesti, kar okrepi njihovo nebogljenost.« (Kordič 2007, 435)

Še ena od teorij je pristop družinskih sistemov, ki predpostavlja prenos vzorcev s staršev na otroke in pravi, da ima vsaka družina, v kateri je prisotno nasilje, neka prepričanja glede sprejemljivosti nasilnega obnašanja, ki pa družini ne omogoča učinkovitega in nenasilnega reševanja sporov. Med dejavniki, ki vplivajo na nasilno reševanje sporov, se pojavljajo nezaposlenost, finančne težave, ločitev, težave z najstniki, bolne osebe, osebe s posebnimi potrebami, delovno nezadovoljstvo, tesen življenjski prostor itd. (Kordič 2007, 434 – 436). »Po mnenju sistematskih teoretikov so vzrok za nasilnost pogosto težave, ki jih imajo posamezniki z nadzorovanjem svojih impulzov, ali njihova nizka samopodoba. Toda družinsko nasilje presega okvir konflikta, saj so, kot navaja Filipčič (2002), za družinsko nasilje značilna pogosta težja kazniva dejanja, ki so za žrtve tudi zelo travmatične.« (Kordič 2007, 434 – 436)

Pri drugih teorijah, ki so bile gledane predvsem z medicinske in psihiatrične perspektive, je bil problem nasilja v družini obravnavan na individualni ravni posameznika. S pomočjo družinskih sistemov pa se razširi med vse soudeležene (Kordič 2007, 436).

SOCIOKULTURNE IN SOCIOLOŠKE TEORIJE

»Sociokulturne teorije se osredotočajo na vpliv družbenega sloja, izobrazbe in dohodka ter skušajo povezati družbene in družinske procese. Družinsko nasilje naj bi bila reakcija posameznikov na frustracije, stres in zavrte cilje.« (Kordič 2007, 436 – 439)

Teorije socialno-ekonomske deprivacije ugotavljajo, da imajo osebe, ki imajo slabši socialno-ekonomski status, večjo možnost, da postanejo žrtev družinskega nasilja (Kordič 2007, 436-439).

Teorije konflikta pa se bolj osredotočajo na kapitalistično družbo, ki družini nalaga glavno odgovornost za preskrbo družinskih članov. »Ohranjanje ekonomske neodvisnosti in skrb za čustvene potrebe družinskih članov povzročata socialni stres, z njim pa je neposredno povezano družinsko nasilje. Toda le majhen delež moških, ki so pod stresom zaradi revščine, neenakih možnosti in raznih oblik diskriminacije, je nasilnih do svojih partnerk.« (Filipčič 2002)

Veliko povezavo med socialnim statusom in odklonskostjo, predvidevajo tudi teorije pritiska, ki izhajajo iz tega, da so ljudje zelo prilagodljivi in padejo v odklonskost z močnim pritiskom. Če posameznik za dosego želja, nima zakonitih sredstev, se hitro posluži odklonskih dejanj oziroma je v njih prisiljen. Ta dejanja so lahko tudi nasilna dejanja. (Kordič 2007, 436 – 439).

»Pri tem pa ne upoštevajo dejstva, da neenake možnosti izhajajo tudi iz drugih oblik neenakosti.« (Kordič 2007, 436 – 439)

»Kontrolne teorije ali teorije nadzora pa ravno nasprotno iščejo razloge za konformnost in izhajajo iz predpostavke, da ljudje nismo naravno moralna bitja in da smo v različnih merah povezani z družbo. Tradicionalna teorija socialne kontrole poudarja moč storilčeve vezi z družbo in predvideva, da bodo integrirani posamezniki z močnimi socialnimi vezmi manj nagnjeni h kršenju pravil kot tisti s šibkejšimi vezmi.« Johnson (v Kordič 2007, 437)

Najpomembnejši elementi povezave z družbo so navezanost na pomembne druge, predanost, vključenost in življenjska pravila in ta povezava nam preprečuje odklonsko vedenje (Kordič 2007, 436 - 439). »Policija, sodišča in ostale avtoritete predstavljajo formalno socialno kontrolo,

družina, prijatelji, šola in skupnost pa neformalno nadzorujejo odklonskost. Teorija nadzora prepoznava povezave med odklonskim vedenjem in posameznikovimi tesnimi odnosi (družino, prijatelji), ki so pomemben dejavnik nadzora.« (Kordič 2007, 436 - 439). Rešitev problema nasilja je po tem takem povečanje tveganja v konformnem življenju, se pravi kakšno izgubo mu lahko prinese družbeno nesprejemljivo vedenje pri odnosih in družbenih povezavah (Kordič 2007, 436 - 439).

Naslednje od teorij je teorija rutinskih dejavnosti. Ta teorija družinsko nasilje primerja z izvrševanjem kaznivega dejanja, pri katerem so za uspešnost pomembni motiviran storilec, primerna tarča in odsotnost učinkovitega varuha. Moški izvajajo družinsko nasilje zaradi lažje dosege zastavljenih ciljev, tovrstno početje pa praviloma nima negativnih posledic (Filipčič, 2002). »Nasilje bo ostalo skrito, učinkovit varuh, ki bi nasilje preprečil, pa ne more biti prisoten, saj je nasilna družina izolirana. Žrtve in potencialne žrtve družinskega nasilja v večini primerov same preprečijo (ponovno) viktimizacijo z neformalnimi oblikami kontrole, kot so ogibanje nasilnežem, odhod od doma itd.« (Filipčič, 2002)

Teorije kulturne odklonskosti pa opozarjajo na družbene skupine s svojimi normami in upoštevanje le-teh, ki pa odstopajo od splošno priznanih norm, zato se njihovo vedenje upošteva kot odklonsko (Kordič 2007, 436 – 439).

»Čeprav teorije kulturne odklonskosti pripomorejo k odkrivanju kaznivih dejanj in pomoči rizičnim populacijam, ima lahko uporaba teorije kulturne odklonskosti tudi diskriminatorne učinke. Npr. šole, policija, socialno varstvo imajo lahko določene kraje, rasne in etnične skupine ali določene družine za stalno in nepopravljivo problematične. Težava v tem je, da zaradi tovrstnih prepričanj teh oseb ne vidimo kot soodgovornih za nasilno vedenje, s čimer opravičujemo uporabo nasilja med družinskimi člani določenih družbenih skupin.« (Kordič 2007, 436 – 439)

Teorija socialne dezorganizacije pa omenja obstoj mestnih območij, ki so vzrok pogostejšega družinskega nasilja, saj tamkajšnja prebivalci teh dejanj ne bi doživljali, če bi živeli v drugačnem območju, kot je npr. stabilno predmestje (Kordič 2007, 438). »Obstajajo mestna območja, za katera sta značilni visoka mobilnost prebivalstva ter visoka koncentracija ljudi s težavami, kot so

duševne bolezni, alkoholizem in kriminalno vedenje, in tam je nasilje v družinah prisotno v večji meri.« Smetih (v Kordič 2007, 438)

Teorija virov izpostavlja moč odločanja. Moški z bogatejšimi in večjimi viri ima tudi večjo moč odločanja. Kordič (2007, 438) omenja Gooda, ki je mnenja, da je pri posamezniku, ki ima več izvendružinskih virov manjša verjetnost za uporabo sile. »Kdor ima več virov, ima več moči in nima potrebe po uporabi nasilja, da bi bil dominanten. Kdor pa teh virov nima zadosti in mu manjka socialnih spretnosti, pa bo uporabil nasilje kot vir moči za ohranjanje svojega dominantnega položaja.« (Kordič 2007, 438)

Feministične teorije pa so odprle nove možnosti raziskovanja, ko so poudarjale pomembnost skritih vrst nasilja, kot sta nasilje v družini in spolno nasilje v domu, ki je veljal kot varno zavetje. Feministke so dosegle, da se je družinsko nasilje začelo definirati kot socialni problem namesto fenomen nasilnih posameznikov ali odnosov (Kordič 2007, 439 – 441).

»Osnovna feministična kritika družbe je, da dominacija moške patriarhije v glavnih institucijah podkrepi moško dominacijo v družini. Patriarhat podpirajo družinam razredni, ekonomski in izobraževalni sistem. Takšen red se vzdržuje in krepi s tem, da se ženskam preprečuje dostop do legitimnih sredstev za spreminjanje in vodenje institucij, ki definirajo in vzdržujejo njihovo podrejenost. To se doseže z zapiranjem žensk v domove in omejevanjem dostopa do pomembnih položajev zunaj družine.« (Kordič 2007, 439 – 441)

Feministična razlaga družinskega nasilja je, da gre za neenakost moči med žensko in moškim pri osebnih in družbenih odnosih. Prepogosta pa je še vedno socialna in finančna odvisnost žensk od moških, kar povečuje izpostavljenost družinskemu nasilju. Moški z nasiljem dosegajo oziroma vzdržujejo moč in si s tem zagotavljajo svoj dominanten položaj (Kordič 2007, 439 – 441).

Različne feministične struje imajo za nasilje različne razlage.

»Radikalne feministke menijo, da je zatiranje žensk najbolj razširjena oblika zatiranja, na katero naletimo v vseh družbah v vseh zgodovinskih obdobjih. Ker je družba patriarhalno urejena, so moški vladajoči, ženske pa podrejeni razred. Bistvo moškega gospostva je nadzor nad žensko spolnostjo, družina pa je tista ključna institucija, ki zatiranje žensk v moderni družbi povzroča in ohranja.« (Filipčič, 2002)

Socialistični feminizem opozarja na izkoriščanje in zatiranje žensk, ki so posledica tako patriarhalnih družbenih odnosov kot kapitalizma. Kapitalisti pa so tisti, ki imajo največ koristi. Zatiranje žensk pripisujejo proizvodnji bogastva (Filipčič 2002).

Liberalne feministke položaj žensk povezujejo z različnimi socializacijskimi vzorci ter neenakostjo pri socialnih možnostih na ekonomskem in političnem področju. Njihov poglavitni cilj je ustvarjanje enakih možnosti, še posebno v izobraževanju in pri delu, kar pa si prizadevajo s spremembami zakonodaje in s poskusi spreminjanja stališč (Filipčič 2002).

Področje nasilja v družini pri raziskovanju postaja vse bolj ozko ter rigidno v pogledih in orientaciji, prav tako pa večinoma zajema le nasilje nad ženskami, druge odnose pa zanemarja. Strokovnjaki in javnost neupravičeno zaupajo v teorijo, znanstvena spoznanja in sprejete ideologije, in pri tem je Filipčič (2002) prepričana, da nasilje v družini potrebuje posebno razlago. (Kordič 2007, 439 – 441).

»Odnosi v družini so namreč drugačni od odnosov v drugih oblikah medosebnih interakcij. Družinski člani preživijo skupaj mnogo časa, ob razočaranjih pa je njihova stopnja prizadetosti velika, saj so močno čustveno vpleteni v dogajanje v družini. Za družinske odnose je zato značilna visoka stopnja nasilja. Partnerja eden od drugega pričakujeta prilagajanje, in zaradi tega lahko pride do konfliktov že ob banalnih vprašanjih, zaradi neuspešnega vplivanja pa se med njima pojavi nezadovoljstvo. Vsi moške tudi niso sposobni izpolniti kulturno predpisane ali pričakovane vloge.« (Kordič 2007, 439 – 441)

Na eni strani teorije z individualističnim pogledom, ki problem predstavljajo kot zaseben in družinski. Na drugi strani se križajo biološki in psihološki pogoji. Pomembnejše bi bilo osredotočenje na kulturne, politične in institucionalne dejavnike družinskega nasilja ter njihovo podporo in pogled na tovrstno nasilje (Kordič 2007, 441).

»Enofaktorska razlaga vzrokov za nasilje v družini ni možna, saj je narava družinskega nasilja večdimenzionalna in bi bilo smiselno razviti integrativno paradigmo za razumevanje nasilja v družini, na kateri bodo lahko temeljili učinkoviti preventivni in interventni ukrepi.« (Kordič 2007, 441)

ZAKON O PREPREČEVANJU NASILJA V DRUŽINI (ZPND)

Zakoni iz različnih področij urejajo različne vidike nasilja, kar pomeni, da se morajo ob dejanju nasilja sprožati različni pravni postopki za ureditev nevzdržnih razmer. Ob tem je potrebna strokovna institucija, ki pomaga žrtvi pri odločitvi, da želi izstopiti iz nasilnega odnosa, in ki bo koordinirala druge organe in organizacije pri zagotovitvi pomoči žrtvi. V Sloveniji je bil s tem namenom leta 2008 sprejet Zakon o preprečevanju nasilja v družini, ki dopolnjuje ukrepe za varstvo žrtev iz drugih področij oziroma zakonov (Filipčič 2008).

Ta zakon opredeljuje pojem nasilja v družini, določa vlogo in naloge državnih organov, nosilcev javnih pooblastil, izvajalcev javnih služb in drugih izvajalcev storitev na področju socialnega varstva, zdravstva, vzgoje in izobraževanja, organov samoupravnih lokalnih skupnosti in nevladnih organizacij pri obravnavanju nasilja v družini ter določa ukrepe za varstvo žrtev nasilja v družini. Navaja tudi, da se za preprečevanje nasilja v družini in za varstvo ter pomoč žrtvi poleg ukrepov, ki jih določa ta zakon, uporabljajo tudi ukrepi, določeni z drugimi zakoni in na njihovi podlagi izdanimi predpisi (zakon ZPND).

»Zakon o preprečevanju nasilja (ZPND) je prvi zakon, ki opredeljuje nasilje v družini kot poseben družbeni pojav potreben specifične obravnave. Pri opredelitvi nasilja tako navaja, da sta pomembni dve okoliščini – opredelitev nasilnih dejanj ter opredelitev družine. Pri prvem je pomembno, da se opredeli katera dejanja so tista, ki pomenijo nasilje, pri drugem pa v kakšnem medsebojnem odnosu so osebe, med in nad katerimi se izvaja nasilje.« (Filipčič, 2008: 27)

ZPND poudarja dve načeli, in sicer načelo sorazmernosti ukrepanja ter načelo koristi žrtve. Pri načelu sorazmernosti izrecno določa, da morajo organi in organizacije pri obravnavi konkretnih primerov nasilja ukrepe prilagoditi stopnji ogroženosti žrtve. To pa je potrebno predvsem zato, ker so opredelitve oblik nasilja v družini zelo široke in zajemajo tako primere življenjske ogroženosti, kot tudi le enkratno uporabo nasilja manjše intenzivnosti. Pri tem se zasledujeta dva pomembna cilja, in sicer kot prvo zavezuje državne organe, da ustrezno zaščitijo žrtve pred nasiljem, ter drugič, da poleg tega postavljajo istim organom meje pri poseganju v zasebnost posameznikov in posameznic oziroma njihove medsebojne odnose. Pri načelu koristi žrtve pa poudarja, da morajo vsi organi in organizacije pri obravnavanju vedno zasledovati koristi žrtve. Žrtev zaradi odnosa podrejenosti in psihične odvisnosti od povzročitelja nasilja ni vedno

sposobna izraziti svojih pričakovanj do organov in organizacij, zato je njihova naloga, da ji predlagajo, kaj bi bilo v njeno korist (Filipčič 2014).

»ZPND določa prednostno obravnavanje, saj je hitrost pri ukrepanju pristojnih organov in organizacij ključnega pomena. Hitrost ukrepanja pa ni potrebna le zaradi njene varnosti, ampak tudi zato, da žrtev ne izgubi zaupanja v učinkovitost delovanja organov in organizacij in da povzročitelj nasilja prejme jasno sporočilo, da država njegovega ravnanja ne dopušča. Noben organ in organizacija (razen nekaterih NVO) ni ustanovljena z izključnim namenom pomagati žrtvam nasilja v družini. To pomeni, da je obravnavanje nasilja v družini le ena izmed njihovih številnih nalog. Zato je ZPND jasno določil, da morajo primere nasilja obravnavati prednostno pred ostalimi nalogami, ki so jih sicer dolžne izvajati. ZPND hkrati nalaga organom in organizacijam, ki se v okviru svojega delovanja srečajo z žrtvijo, da so dolžne nuditi pomoč žrtvam. To so državni organi, nosilci javnih pooblastil, izvajalci javnih služb, organi lokalnih skupnosti ter nevladne organizacije, v okviru svojih programov, ki jih izvajajo. Zaradi navedbe določbe nobena od naštetih organizacij ne more trditi, da v okviru svojih pristojnosti in področja delovanja ni pristojna za pomoč žrtvam in žrtve napotiti po pomoč k drugi. Prelaganje odgovornosti na druge organizacije ni dopustno.« (Filipčič 2014)

Pri obravnavanju nasilja v družini zakon določa obveznost sodelovanja državnih organov in organizacij ter nevladnih organizacij. Cilj medsebojnega sodelovanja je oblikovati koordiniran, učinkovit pristop k obravnavanju nasilja v družini. Za zagotavljanje takšnega sodelovanja, zakon nalaga centru za socialno delo dolžnost, da izdelajo načrt pomoči žrtvi v sodelovanju z drugimi organi in organizacijami ter nevladnimi organizacijami. Zakon prav tako določa dolžnost sodelovanja organov in organizacij pri oblikovanju načrta pomoči ter posredovanje podatkov centru za socialno delo. Pristojno ministrstvo pa zaveže, da sprejme pravila o sodelovanju različnih organov in organizacij (zakon ZPND, Filipčič 2008).

Zakon nalaga ustanovitev multidisciplinarnih timov. Center za socialno delo skozi storitev prve socialne pomoči opravi prvi pogovor s člani in članicami družine z namenom ugotovitve konkretnih dejstev, pridobitve prvih informacij ter ugotavljanja socialne problematike posameznika oziroma posameznice in družine. Če CSD ob tem ugotovi, da obstaja sum, da gre za nasilje v družini, takoj prične z obravnavo tako žrtve kot tudi povzročitelja nasilja, predvsem pa mora posvetiti posebno pozornost mladoletnim članom in članicam družine. Center za socialno

delo izdelava oceno ogroženosti ter skliče multidisciplinarni tim za pripravo načrta pomoči. Ta vsebuje naloge različnih organov in organizacij, dogovorjenih in usklajenih na multidisciplinarnem timu. Center za socialno delo zato k sodelovanju povabi tiste organe, organizacije ter nevladne organizacije, ki bodo lahko s konkretnim delom in sodelovanjem pomagali žrtvi. Gre torej za konkretne strokovnjake in strokovnjakinje različnih organov, ki bodo na svojih področjih zagotavljali izvajanje dela načrta pomoči, kot ga sprejmejo na multidisciplinarnem timu. Člani multidisciplinarnega tima so poleg strokovnih delavcev in delavk centra za socialno delo predstavniki in predstavnice policije, sledijo jim predstavniki in predstavnice šolstva, zdravstva in nevladnih organizacij, bistveno redkeje pa je k sodelovanju vabljen tožilstvo in lokalna skupnost (Filipčič 2014).

Zakon o preprečevanju nasilja pa vključuje tudi ukrepe za zagotovitev varnosti žrtve. Ti ukrepi so:

- Prepovedi zaradi nasilnih dejanj

Žrtev, ki jo je povzročitelj nasilja telesno poškodoval, ji prizadejal škodo na zdravju, ji kako drugače posegel v njeno dostojanstvo ali druge osebne pravice, ji grozil, protipravno vstopil v stanovanje (v katerem živi žrtev ali drugače motil njeno mirno posest) ali jo proti izrecni volji protipravno nadleguje (zasleduje, uporablja sredstva za komuniciranje na daljavo, uporablja oziroma objavlja vse osebne podatke žrtve, sodne spise in osebne zapise na svetovnem medmrežju), lahko sodišču predlaga določitev ukrepov za odvrnitev nadaljnje škode. Ti ukrepi so lahko:

- prepoved vstopa v stanovanje, v katerem žrtev živi,
- prepoved zadrževanja v določeni bližini tega stanovanja,
- prepoved zadrževanja in približevanja krajem, kjer se žrtev redno nahaja (delovno mesto, šola, vrtec,...),
- prepoved navezovanja stikov z žrtvijo na kakršenkoli način, vključno s sredstvi za komuniciranje na daljavo,
- prepoved vzpostavljanja vsakršnega srečanja z žrtvijo.

Za odločanje o predlogu je pristojno okrožno sodišče, ki odloča v nepravdnem postopku. Sodišče zadevo obravnava prednostno. Postopek je nujen, kar med drugim pomeni, da teče tudi v času sodnih počitnic. Javnost je z glavne obravnave izključena, izjema je le oseba, ki žrtev spremlja.

Sodišče omeji trajanje ukrepa prepovedi zaradi nasilnih dejanj na največ šest mesecev, ki se lahko na podlagi žrtve podaljša še za največ šest mesecev. Predlog za podaljšanje ukrepa se vloži pri tistem sodišču, ki je ukrep izreklo. Zakon dodaja tudi, da ima žrtev nasilja pravico, da si izbere osebo, ki jo lahko spremlja v vseh postopkih, povezanih z nasiljem. Lahko je prisotna ter v oporo žrtvi, ne more pa aktivno sodelovati v smislu zastopanja.

(zakon ZPND; Društvo za nenasilno komunikacijo 2014)

- Varstvo otrok

Zakon navaja, da lahko tudi mladoletna žrtev predlaga prepoved nasilnih dejanja, če je starejša od 15 let, sicer pa lahko izreče prepoved nasilnih ravnanj na predlog staršev ali centra za socialno delo. Če so navedeni ukrepi izrečeni, njihovo izvajanje spremlja center za socialno delo, ki pa je tudi dolžan izvesti vse druge potrebne ukrepe za varstvo otroka (zakon ZPND).

- Prepustitev stanovanja v skupni rabi

Zaradi nasilja v družini lahko žrtev sodišču predlaga tudi prepustitev stanovanja, ki ga uporablja skupaj s povzročiteljem nasilja, v svojo izključno uporabo. To lahko stori v roku treh mesecev, odkar je prišlo do nasilnega dejanja. Ker ta ukrep posega v pravico povzročitelja, sodišče trajanje ukrepa časovno omeji. Zakon pri tem razlikuje med dvema situacijama. Prva je, ko je povzročitelj nasilja sam ali s tretjo osebo lastnik, solastnik ali skupni lastnik stanovanja v skupni uporabi, ali če ima na zemljišču, na katerem je stanovanje, sam ali s tretjo osebo stavbno pravico, pravico užitka ali rabe, ali če ga je najel sam ali s tretjo osebo. V teh primerih zakon predvideva omejitev trajanja ukrepa na največ šest mesecev, lahko pa se podaljša še za šest mesecev, če si žrtev kljub prizadevanjem ne more najti ustreznega prostora za bivanje in to ne bi povzročilo nesorazmerno težkega bremena za tretjo osebo. Druga situacija pri ukrepu prepustitve stanovanja v skupni uporabi pa je, ko sta žrtev in povzročitelj nasilja solastnika ali skupna lastnika stanovanja v skupni uporabi, ali če imata na zemljišču, na katerem je stanovanje v skupni uporabi, stavbno pravico, pravico užitka ali rabe, ali če sta ga skupaj najela. V tem primeru zakon ne določa, v kakšnem razponu lahko sodišče omeji trajanje ukrepa. Sodišče se pri odločanju o tem vprašanju opre na vzpostavljeno sodno prakso, upošteva pa tudi dejstvo, da gre pri ukrepu za poseg v ustavno varovano lastninsko pravico. Sodna praksa je zgornjo mejo določila za eno leto, a se pri odločanju upoštevajo okoliščine posameznega primera. Tudi o

prepustitvi stanovanja v skupni rabi sodišče odloča v nepravdnem postopku, ki je nujen in na katerem je javnost izključena, na željo žrtve pa je lahko navzoč spremljevalec žrtve.

(zakon ZPND; Društvo za nenasilno komunikacijo 2014)

- Stanovanjsko varstvo v primeru nasilja ob razvezi

Rešuje stanovanjsko problematiko žrtve, ki je v razveznem postopku s povzročiteljem nasilja in pri tem poudarja varstvo koristi otrok. Ob razvezi zakonske zveze sme zakonec, nad katerim drugi zakonec izvaja nasilje ali če izvaja nasilje nad njegovimi otroki, zahtevati, da mu drugi zakonec prepusti v izključno uporabo stanovanje, v katerem skupaj živita oziroma sta živela. Sodišče lahko dodeli stanovanje v izključno uporabo enemu od zakoncev, čeprav bi sicer obstajali pogoji za dodelitev le dela stanovanja. Zaradi varstva koristi otrok sodišče dodeli stanovanje tistemu od zakoncev, pri katerem živijo otroci. Smisel ukrepa je preprečiti, da bi se nasilje nad zakoncem ali nad otroki nadaljevalo tudi po razvezi. Trajanje ukrepa se omeji na največ šest mesecev, podaljša se lahko še za največ šest mesecev. Zakonec, kateremu je stanovanje prepuščeno, nosi v času izključne uporabe stanovanja stroške rednega upravljanja stanovanja (zakon ZPND).

»Ukrepi po Zakonu o preprečevanju nasilja v družini so v slovenskem pravnem sistemu še vedno razmeroma novi, a so že postali ustaljena praksa sodišč in drugih institucij. Kljub nekaterim pomanjkljivostim so omenjeni ukrepi koristni za zagotavljanje varnosti žrtve .«
(Društvo za nenasilno komunikacijo 2014)

NOVE OBLIKE NASILJA V DRUŽINI

Ko se govori o nasilju v družini, se največ govori in piše o nasilju nad ženskami in otroki (Filipčič 2011, Selič 2004, Sedmak, Kralj, Mederić in Simčič 2006). Vendar pa prevečkrat pozabljamo, da znotraj družine obstajajo tudi druga razmerja, v katerih lahko pride do nasilja in glede katerih prav tako lahko govorimo o nasilju v družini. Gre za oblike, ki niso tipične, saj so neraziskane in pogosto tudi družbeno spregledane. Takšne vrste nasilja Filipčič (2002, 225) poimenuje »nove« oblike nasilja, mednje pa uvrsti nasilne otroke, nasilje med istospolnima partnerjema ter zlorabe starejših v družini. Te oblike so nove bodisi v smislu, da se prej niso pojavljale ali pa izjemno redko, bodisi so bile enostavno spregledane in se z njimi ni nihče ukvarjal. V družinski dinamiki so te oblike nasilja že dolgo znane, njihova »novost« je to, da so predmet obravnavanja šele v zadnjem času (Filipčič 2002, 225).

NASILNI OTROCI

Nasilje otrok nad starši

Med družinske člane, ki so prav tako lahko povzročitelji nasilja v družini, spadajo tudi otroci. Enotne definicije tovrstnega nasilja ni in je tudi ni enostavno oblikovati. Že pri poimenovanju se najde več izrazov kot so nasilni otroci, najstniško nasilje nad starši, do matere nasilen otrok, najstniške zlorabe, mladostniško nasilje, sindrom pretepenih staršev itd. (Howard v Pavšič Mrevlje 2014). Najpogosteje uporabljena sta zloraba staršev in nasilje nad starši. Pri zlorabi staršev ali »parent abuse« gre za naravo vedenja, pri nasilju nad starši ali »violence against parents« pa je poudarek na fizičnem nasilju (Pavšič Mrevlje 2014).

Izraz nasilje nad starši, ki ga uporabljamo, vsebuje vse oblike nasilja.

»Nasilje mladostnikov nad starši je oblika nasilja v družini, a se od drugih oblik razlikuje predvsem zaradi vlog, ki jih imajo vpleteni v nasilje. Starši so odgovorni za svojo starševsko pozicijo in vlogo, umik iz tega odnosa pa ni ravno primeren.« (Pavšič Mrevlje 2014)

Filipčič (2002, 229) navaja, da se o nasilju otrok nad starši do nedavnega ni govorilo, le občasno v medijih zasledimo posamezne primere, ko otrok umori starša. »Javnost pa je takrat razpeta med tradicionalnim pojmovanjem o dolžnostih otrok, da spoštujejo in ubogajo starše, in med

grozljivimi zgodbami o zlorabah tega otroka. Na ta način skušajo otroka opravičiti dejanj. Vendar pa je umor redka in skrajna oblika nasilja otrok.« Filipič (2002, 229)

In tako so sami starši žrtve nasilnega vedenja. Doživljajo verbalno poniževanje mučenje s strani odklonskega mladostnika. Oblika sodobnega družinskega nasilja je vedenje otrok, s katerim pehajo starše v depresijo in druge bolezni. Med to spada vedenje, kot so zloraba drog, prostitucija in kriminalno vedenje otrok (Kersnik 2004).

Posebnost te oblike nasilja, da je za nasilje značilno, da gre za odnose moči v družini in je povzročitelj močnejši, žrtev pa šibkejši član. V teh primerih pa je to preveč poenostavljeno (Pavšič Mrevlje 2014). »Starši kot žrtve niso nujno fizično močnejši od mladostnika, so pa močnejši z vidika virov, ki jih imajo na razpolago za pomoč in podporo, spregledane so subtilne razlike med politično, ekonomsko, pravno in fizično močjo, močjo v znanju in dosegljivih drugih virih, ki jih imajo otroci, mladostniki in starši. »Holt (v Pavšič Mrevlje 2014)

Pri nasilju nad starši gre za zlorabo moči otroka oziroma mladoletnika v odnosu do staršev, skrbnikov ali drugih sorodnikov. Mladostnik skuša s pomočjo fizičnega ali psihičnega nasilja prevladati družinske člane. Gre za vsako otrokovo dejanje, s katerim želi pridobiti moč in nadzor nad staršem (Pavšič Mravlje 2014). Najpogostejša oblika je psihično ali čustveno nasilje, ko otroci s pomočjo izsiljevanja svojih staršev dosegajo različne ugodnosti ali se izogibajo vzgojnim ukrepom. Zraven štejemo žalitve, poniževanje, manipuliranje, grožnje, bežanje od doma in drugo. Telesno ali fizično nasilje zajema udarce, brce, klofute, porivanje, uničevanje stvari ipd. Ena pogostejših oblik je tudi finančna zloraba, ko otroci kradejo, vzamejo lastnino brez dovoljenja ter ko zahtevajo denar in nakup, ki je za družino veliko finančno breme (Filipič 2002; Pavšič Mravlje 2014).

Med razlogi za nasilje nad starši se najpogosteje navajajo načini vzgoje, v ospredju izstopata permisivnost staršev in kaznovanje, kako pogosto je ter v kakšni obliki. Če struktura in vloge v družini niso jasne, se starši ustrašijo glede določanja mej in so lahko ustrahovani tako daleč, da do soočenja z mladostnikom ne pride in se mu prepusti nadvlada v družini, ki pa zaradi počutja nevarnosti, spet pripelje do nekontroliranega izbruha (Cottrell v Pavšič Mravlje 2014).

»Ne pa le permisivna vzgoja, ampak tudi pretirano kontrolirajoči starši s strogimi in rigidnimi mejami lahko omejujejo otrokovo avtonomijo, ki jo ta poskuša pridobiti z nasiljem.

Podobno se lahko zgodi ob nekoherentnem starševstvu, ko sta vzgojna pristopa nasprotujoča in je otrok nasilen do enega od njiju. Če je nasilen do strožjega, ima nezavedno podporo permisivnega, ali pa grozi permisivnemu, da bi spremenil zahteve strogega.» (Pavšič Mravlje 2014)

Razlog, da je otrok postal nasilen, je tudi prisostvovanje nasilja v družini, saj naj bi starši, ki so nad svojimi otroki izvajali fizično nasilje, pogosteje postali njihova žrtev. Različni avtorji, ki jih navaja Pavšič Mravlje (2014), ugotavljajo, da pogostost nasilja otrok poveča fizično nasilje očeta nad materjo, a vpliva le na nasilni odnos otroka do matere. Prisotnost otroka pri partnerskem nasilju vpliva predvsem na fante, ki z nasiljem pogosto pričnejo takoj po odhodu nasilnega partnerja iz družine. Na nasilje in zlorabe tako vplivajo od staršev naučeni vzorci reševanja konfliktov, ki ponavadi prav tako vsebujejo elemente nasilja. Obstaja povezava med nasilnim vedenjem staršev in mladostnikov, saj je večina obravnavanih družin zaradi nasilja nad starši v preteklosti že bila obravnavana zaradi drugih oblik nasilja (Pavšič Mravlje 2014).

»Nasilni otroci oziroma nasilni mladostniki, so bili kot otroci pogosto fizično, spolno in čustveno zlorabljeni ali zanemarjeni. Ko pa so postali dovolj (fizično) močni, so se želeli maščevati in so tako začeli z nasiljem. Ponavadi pa se znesejo tudi nad nenasilnim staršem, ker jih v preteklosti niso zaščitili. Povezava med obema pojavoma obstaja, vendar je potrebno poudariti, da niso vsi otroci, ki si bili žrtve nasilja, nasilni do svojih staršev.» (Pavšič Mravlje 2014)

Na razvoj nasilja nad starši pa lahko vplivajo tudi drugi dejavniki, kot so zloraba alkohola in prepovedanih substanc, s pomočjo katerih so dejanja izrazitejša in ne povzročajo obžalovanja (Cittrell v Pavšič Mravlje 2014). Vzrok nasilja nad starši pa so lahko otrokove duševne motnje, kot so motnja pozornosti, hiperaktivnost, vedenjske motnje, shizofrenija, bipolarna motnja ipd. Gre za težave z uravnavanjem čustev, nadzorom impulzov in socialnimi spretnostmi. Med druge dejavnike, ki vplivajo na povečanje možnosti pojava nasilja, se uvrščajo tudi nižji socialno ekonomski status in različni družbeni vplivi. Vendar ti možnost nasilja povečajo, niso pa razlog za nasilno vedenje (Pavšič Mravlje 2014).

Raziskav o nasilju nad starši je zelo malo, med njimi pa prevladujejo raziskave o umorih. Filipčič (2002, 229 – 230) navaja rezultate Paulsona s sodelavci, ki je ugotovil: *»Za otroke povzročitelje*

nasilja značilne frustracije in občutek nemoči. Vendar pa nemoč sama ne pojasnjuje, zakaj so nekateri otroci agresivni, drugi pa ne. Z njihovim nasiljem korelira tudi permisivnost staršev. Konstruktivna družinska pravila s konsistentno avtoriteto in dobrimi medsebojnimi odnosi med otroci in starši oblikujejo družinsko okolje, kjer se redkeje razvijejo zlorabe. Naravna težnja mladih, boriti se za neodvisnost, vodi do njihove napadalnosti, še posebej, če so starši permisivni in »čustveno hladni«. Podatki kažejo, da so otroci manj nasilni do staršev, kadar jim starši nudijo trdno oporo in omogočajo čustveno interakcijo.» (Filipčič 2002, 229 – 230)

»Telesni napadi ali grožnje z njimi ponavadi ostanejo prikrite, saj sami starši svojega strahu pred lastnim otrokom nočejo razkriti, to je namreč v popolnem nasprotju s tradicionalno vlogo roditelja in otroka.« (Kersnik 2004). Težava se pojavlja tudi v slabem odzivu odgovornih služb zaradi nizke prepoznavnosti tega pojava. Sodelovanje vpletenih institucij, usmeritev za delo je premalo, primanjkuje pa tudi usposobljenih strokovnjakov na tem specifičnem področju. Primanjkuje razpoložljiva pomoč v obliki svetovanja in zdravstvene oskrbe. Policija pa se sooča s težavami postopanja v teh primerih, saj protokoli niso jasno, socialne službe so predvsem usposobljene za delo z otroki, kot žrtvami, druge intervencije pa lahko težavne odnose še dodatno poglobijo. Se pa v zadnjih letih razvijajo različni programi, ki so specifično usmerjeni na nasilje v družini, vendar analiza uspešnosti za zdaj še ni možna (Pavšič Mravlje 2014).

Nasilje med sorojenci

Definicija nasilja med sorojenci je, da gre za fizično, psihično ali spolno nasilje enega sorojenca nad drugim. Telesno ali fizično nasilje zajema od milejših oblik agresij in napadov med sorojencema, kot so porivanje in potiskanje, do resnejših oblik, ki vsebujejo orožje (lahko tudi nevarne predmete) (Boyse 2012).

Nasilje med sorojenci je verjetno najpogostejša oblika nasilja v družini. Vendar starši takega obnašanja pogosto ne vidijo kot nasilje. Bolj kot pravilo ali nekaj običajnega je, da starši in družba pričakujejo, da se sorojenci skregajo in stepejo. Prav zaradi tega starši nasilja med sorojenci ne vidijo kot problem, dokler ne pride do resnejših poškodb. Poleg takojšnjih vidnih poškodb pa lahko tako nasilje povzroči druge dolgotrajnejše posledice, ki se prenesejo v odraslo življenje (Boyse 2012).

»Ta oblika nasilja je v literaturi tako redko obdelana prav zato, ker je tako splošna. Z njo se skoraj ne ukvarjata niti družba niti stroka. Večina ga dojema kot neizogiben del odraščanja, zraven pa prevladuje napačno prepričanje, da nasilje ne zajema težjih oblik in ne škoduje osebnostnemu razvoju.« (Filipčič 2002, 225)

Nasilje doma je lahko slabše, kot če gre za nasilje v šolskem okolju, ker mora žrtev vsak dan živeti s tem. V vsakem gospodinjstvu, kjer otroci živijo in odraščajo skupaj, lahko pride do zlorabe sorojenca. Oblike nasilja so fizične, čustvene in spolne. Zgodijo pa se lahko med brati in sestrami, polbrati in polsestrami ali posvojenimi otroki (Academy 2017).

Fizično ali telesno nasilje: o takšnem nasilju se redko poroča, saj se pogosto obravnava kot nasprotje med bratom in sestro. Obravnava takšnega nasilja je lahko hitro zmanjšana in prezrta. Napetost in težave v družini lahko izolirajo otroke in žrtev prepustijo nadaljnji zlorabi brata ali sestre, ki tako ostanejo sami in nemočni. Povzročitelji so ponavadi starejši in večji sorodniki, ki začnejo z majhnimi stvarmi, kot so udarec, brca in porivanje, kar se pa lahko hitro preobrazi v resno nasilje in večje telesne poškodbe. Obravnava takega nasilja pa je odvisna tudi od spola povzročitelja. Npr. če deklica udari mlajšega brata ali sestro, se to šteje samo za slab dan. Medtem ko se starejši brat, ki udari mlajšega brata ali sestro, lahko obravnava bolj z jezo. Ali primer, ko brat udari brata, se obravnava kot »fantje so fantje«. (Academy 2017).

Pri čustvenem ali psihičnem nasilju gre za draženje, spuščanje, kritiziranje zastraševanje. Takšno vedenje pa pri žrtvi povzroča nizko samozavest, slabo počutje, različne psihološke brazgotine, ki ostanejo za celo življenje. Pri tem se enako pojavlja težava, da starši takšnega obnašanja ne ustavijo. Mnogokrat pustijo otrokom, da problem rešijo sami ali žrtev obtožijo z besedami, da naj ne tožarijo vsega (Academy 2017).

Spolno nasilje: Spolna zloraba s strani sorojenca je lahko zelo škodljiva. Žrtev se počuti ujetu, izdano, nemočno, odgovorno in jo je sram, hkrati pa se počuti tudi nemočno, da to zlorabo ustavi. Posledice se kažejo, ko otrok raste v odraslost. Vključujejo težave v romantičnih in družinskih odnosih ter spolne probleme (Academy 2017).

Ni pomembno za katero vrsto nasilja gre ali mogoče za vse oblike, nasilje se ne bo ustavilo, dokler ga starši ne bodo upoštevali, obrnili na drug način, krivili žrtev, oprostili kot sočutje s sestrami ali pa otrokom ne zaupali, ko jim je povedal o zlorabi (Academy 2017).

Dejavnikov tveganja je veliko. Nasilje med sorojencema se pogosto pojavi v družinah, kjer sta starša pogosto odsotna ali nista veliko vključena v otrokovo življenje ali so starši čustveno odsotni. Starši otrok niso naučili, kako ravnati v konfliktih na zdrav način, o spolnosti ter o osebni varnosti. Prav tako se nasilje povečuje tudi s povečevanjem konkurence tako, da se otroke označuje, primerja ali da se kaže večja priljubljenost enega od otrok. Največji problem pa se pojavlja, ko imajo otroci neustrezne družinske vloge, npr. da so preveč obremenjeni s skrbjo mlajše sestre ali brata (Boyse 2012).

Filipčič (2002, 228) navaja: *»Nasilni so tako fantje kot dekleta, čeprav med nasilneži prevladujejo fantje. Pogostost nasilja pa upada z njihovo starostjo, saj se z odraščanjem povečajo otrokove verbalne in druge sposobnosti, ki lahko nadomestijo telesno nasilje pri reševanju konfliktov, in ko žrtev takega nasilja doseže določeno starost, je sposobna preživeti več časa zunaj družine ter se tako lahko umakne pred nasilnim sorojencem.«*

»Nekateri avtorji poudarjajo pomen mediatorja, ki posreduje v konfliktu med otrokoma. Praviloma so to starši, ki imajo moč in podprejo šibkejšega nasprotnika. Takšno ravnanje pa pogosto spodbudi nadaljnje agresivno vedenje nasilneža. Starši pogosteje kaznujejo starejše otroke zaradi preprirov in telesnih obračunavanj in pogosteje fante kot deklice, kadar pride do nasilnega vedenja med njimi. Kaznovanje močnejšega otroka ima za posledico njegovo pogostejšo napadalnost, medtem ko pristop »laissez-faire« vodi k upadu agresivnih dejanj. Avtorji tudi podpirajo ugotovitve, da je agresija med otroki pogostejša, če starostna razlika med njimi ne preseže treh let, da so deklice ravno tako napadalne do svojih bratov in sester ter da je telesna agresija verjetnejša med otroki istega spola.« (Kersnik 2004)

Nasilje otrok in mladostnikov je težko enotno definirati. Raziskave na tem področju so zelo redke, raznolike in otežujejo oblikovanje jasnih zaključkov. Pomanjkanje raziskav o nasilju otrok je do neke mere mogoče razumemo, saj gre za mlajše raziskovalno področje, to pa hkrati prinaša, da nasilje otrok ostaja skrito in brez ustreznih intervencij (Pavšič Mravlje 2014).

NASILJE MED ISTOSPOLNIMA PARTNERJEMA

V sodobni družbi se vedno bolj pojavljajo drugačne oblike življenjskih skupnosti, ki zajemajo osnovne sestavine družinskega življenja, ki vključuje intimnost in čustveno navezanost med partnerjema (Kersnik 2004).

»Nekatere raziskave kažejo, da je od 5 do 10 odstotkov ljudi istospolno usmerjenih in da jih veliko oblikuje življenjsko skupnost s partnerjem. Neizpodbitno dejstvo je, da tudi v Sloveniji obstajajo istospolne partnerske zveze – zveze med geji, lezbijkami in biseksualci/-kami. Z istospolnimi pari pogosto živijo tudi otroci, bodisi so to otroci iz prejšnjih zakonov ali zvez bodisi so posvojenci. Za veliko takšnih skupnosti je torej značilno tudi sobivanje dveh generacij. In ravno tako kot v tradicionalnih družinah tudi v takih skupnostih lahko prihaja do nasilja.« (Kersnik 2004)

Nasilje v istospolnih partnerskih razmerjih obstaja, vendar je tej temi namenjeno le malo pozornosti. Merkandel (2012): *»Prevladujoča družbena klima že tako ali tako ni naklonjena izpostavljanju tega področja, vpliv homofobije in z njo povezanih mehanizmov pa vzpostavlja samo še dodatni molk o tem vprašanju in tako tvori sekundarni klozet, iz katerega je potrebno še prilesti. Še več: molk se kaj hitro lahko prelevi v tiho, vendar jasno sporočilo, da nasilje dopuščamo in se z njim strinjamo.«*

Feministične teorije družinsko nasilje povezujejo s patriarhalnimi družbenimi odnosi, ki v vlogo nasilneža postavljajo moškega, ki s pomočjo nasilja ohranja svojo moč v družini, njegovo ravnanje v patriarhalni družbi pa je sprejeto in le redko obsojajoče (Kersnik 2004). *»Vendar pa feministične razlage spregledajo (mogoče zavestno) dejstvo, da so tudi ženske nasilne do svojih partnerjev, tako v heteroseksualnih kot lezbičnih življenjskih skupnostih in v teh primerih razlaga nasilja v družini s patriarhalnimi odnosi pač ni primerna.«* (Kersnik 2004)

»V primerjavi z drugimi oblikami družinskega nasilja je zelo malo literature o nasilju v istospolnih skupnostih. Problematično je dognati že samo število takih skupnosti, saj številni istospolni pari ne želijo, da okolica izve za njihovo spolno usmerjenost, še bolj problematično pa je ugotavljanje nasilja pri takšnih parih. Nekateri avtorji navajajo, da je stopnja nasilja enaka kot pri heteroseksualnih parih, torej 20-odstotna, in da so lezbijke agresivnejše od gejev ali heteroseksualnih žensk. Gre za enake oblike nasilja: telesno, spolno in psihično.« (Kersnik 2004)

Istospolno usmerjeni, ki so žrtve nasilja, v zvezah ostajajo zaradi pomanjkanja možnosti, povzročitelj nasilja pa se zaveda, da so možnosti, da ga odkrijejo, zelo majhne. Istospolno usmerjeni bi v primeru nasilnih dejanj iskali pomoč pri službah heteroseksualne skupnosti, za katero pa naj bi bilo značilno primanjkovanje razumevanja za težave istospolnih. Pomoči prav tako ne morejo iskati v družini, ki njihovega načina življenja ne podpira (Kersnik 2004).

»Zato so homoseksualne žrtve dvojno stigmatizirane v seksistični in homofobični družbi: zaradi viktimizacije in zaradi svoje spolne usmerjenosti. Zato bi bil odziv njihove (gejevske in lezbijske) skupnosti do nasilja pomemben. Ta pa je pogosto zadržana do tega problema ali ga celo zanika. Verjetno je namreč, da bi priznanje tega problema še povečalo nestrpnost.« (Kersnik 2004)

Kersnik (2004) pravi: »Obstoj in obseg nasilja med istospolnima partnerjema pomeni, da je pojav nasilja neodvisen od oblike družinskega življenja. Vsako socialno dejanje je dejanje moči. Vprašanje je torej zloraba te moči in ne, kdo ima večjo moč v življenjski skupnosti – moški ali ženska.«

Raziskave kažejo, da je prisotnost nasilja pri teh zvezah podobna kot pri heteroseksualnih partnerstvih. Tudi dinamika je precej enaka, značilno je le, da ostane prikrito in se le redko prijavi. Poleg vseh oblik nasilja, ki jih doživljajo, jih pestijo še druge težave (Društvo za nenasilno komunikacijo 2017).

Zavedajo se, da bodo ob razkritju nasilja, razkrili tudi svojo istospolno usmerjenost. Če okolica in bližnji tega ne vedo, žrtve skrbi, da se bodo drugi, ki z njihovo spolno usmerjenostjo niso bili seznanjeni, negativno odzvali in jim ne bodo nudili pomoči za odpravo nasilnega odnosa. Pogosto so napačno seznanjeni s tem, kdo je upravičen do pomoči in podpore pri nasilju v družini, in to napačno pogojujejo s poroko (Društvo za nenasilno komunikacijo 2017).

»Žrtve nasilja, ki so istospolno usmerjene, se bojijo sekundarne viktimizacije s strani policije, zaposlenih v zdravstvu, socialnih delavcev. Težave pa se pojavljajo predvsem pri umiku na varno. Ženska, ki je žrtev nasilja s strani svoje partnerke, se v varni hiši ne počuti dovolj varno, saj se boji, da bi v hišo prišla tudi povzročiteljica. Še večje težave imajo z umikom v varen prostor geji.« (Društvo za nenasilno komunikacijo 2017)

Poleg nasilja, ki je značilno za druge partnerske oblike, se kot nasilje pri istospolnih parih šteje tudi, če partner grozi, da bo ljudem, s katerimi o tem ne želi govoriti, povedal za njegovo spolno usmerjenost. Pogosto je tudi prepričevanje, da je v istospolnih razmerjih nasilje nekaj običajnega ter da se za ustrezne organizacije ne bodo odzvale in pomagale (Društvo za nenasilno komunikacijo 2017). »Povzročitelji žrtev ohranjajo ob sebi tudi s tem, da prepričujejo, da bodo z odhodom iz nasilnega odnosa ali s tem, da o nasilju spregovorijo, izdali LGBT skupnost in druge ljudi prepričali, da so takšne zveze odklonske.« (Društvo za nenasilno komunikacijo 2017)

ZLORABE STAREJŠIH V DRUŽINI

Za obranavo nasilja nad starejšimi družinskimi člani je potrebno postaviti starostno mejo, pri katerih letih se oseba začne šteti kot starejša oziroma ostarela. Raziskovalci različno opredeljujejo starostno mejo, kar otežuje pridobivanje primerljivih empiričnih podatkov. Nekakšen starostni mejnik, ki se pojavlja tako v literaturi kot v življenju, bi naj bilo 65 let. V medicinski znanosti menijo, da v tej dobi ljudje preidejo v specifično življenjsko obdobje. Problem nastaja v tem, da se življenjska doba vedno daljša, zato bi bilo potrebno to obdobje razdeliti (Filipčič 2002). »Pojavlja se delitev na »mlajše« starejše osebe (od 65 do 75 let) in »starejše« starejše osebe (nad 75 let).« (Filipčič 2002)

O tretjem življenjskem obdobju je vedno več govora in zapisane besede. Boljše življenjske razmer in boljše zdravje jim omogoča aktivnost in postajajo vedno bolj zahtevni sloj prebivalstva. Za njih se ustanavljajo posebni klubi, društva, šole, časopisi itn. (Veber 2004).

»Prehod v tretje življenjsko obdobje pa je gotovo eden od najbolj stresnih in bolečih prehodov v življenju. Starostnik se sooča s travmatičnimi dogodki in stresi, kot so odhod zadnjega otroka iz družine, upokojitev ter prej ali slej smrt zakonca. Zaradi sprememb nastopijo tudi finančne težave, sprememba bivališča in osamljenost. Starostna travma je hujša kot nekoč, ker so ljudje na prehodu v to obdobje veliko bolj aktivni kot pred desetletji, obenem pa bolj osamljeni, ker živijo sami v gospodinjstvih ali v zavodih s tujimi ljudmi.« (Pečjak, 1998)

Ko govorimo o nasilju v družini, je ena najbolj kontroverznih tem, tema nasilja nad starejšimi, saj veliko ljudi zanika njegov obstoj in o tem ne želijo slišati (Plaz 2008). Ko pa se z njim srečajo, s tem ne znajo ravnati. Takšno nasilje se od drugih oblik razlikuje, zaradi starosti, psihofizične

kondicije in perspektive žrtve, ki vpliva na njihovo situacijo. Dinamika in zakonitost nasilja je podobna drugim oblikam, saj se največ nasilja dogaja doma, kjer so starejši odvisni od oseb, ki so z njimi v partnerskem ali sorodstvenem odnosu (Društvo SOS 2017).

»Tam kjer bi pričakovali nego, skrb, razumevanje, potrpežljivost in pomoč starejšim. Ravno tam prihaja do največ konfliktov, nasilja, napetosti, slabih odnosov in odsotnosti komunikacije. Takšna dinamika sčasoma pripelje do normalizacije nasilja v odnosu. Povzročitelji začnejo uporabljati strategijo nadzora in zlorabe moči. Žrtve pa začnejo uporabljati strategijo preživetja, da bi se izognile nasilju oziroma vsem hujšim oblikam nasilja.« (Društvo SOS 2017)

Vzroki za zlorabo starejših v družini so relativno majhna družbena in osebna moč, čustvena, fizična, ekonomska in institucionalna odvisnost. Žrtve so ponavadi izolirane. Pogosta pa je tudi nekritičnost do pojava te oblike nasilja in je le redko prepoznavno (Društvo SOS 2017).

Pri nasilju nad starejšimi se vedno pogosteje srečujejo z različnimi oblikami nasilja nad starejšimi. Nasilje se izvaja s strani institucij, tretjih oseb ter družine. Starejši družinski člani so žrtve vseh oblik nasilja:

- najpogostejša oblika je zanemarjanje. Gre za zavračanje ali neizpolnjevanje obveznosti in dolžnosti, ki jih ima nekdo do starejše osebe. Npr. prikrajšanje za življenjsko nujne stvari,
- telesna ali fizična zloraba. Gre za kakršnokoli dejanje, ki povzroča bolečino. Npr. udarci, porivanje ipd. Kot telesno zlorabo štejemo tudi nasilno hranjenje, omejevanje gibanja in neupravičeno dajanje zdravil,
- psihična ali duševna zloraba. Vključuje verbalne napade, kot so žaljenje, grožnje, poniževanje, odrekanje stikov ter ravnanje s starejšo osebo kot z otrokom,
- finančna ali materialna zloraba. Zajema sistematično in nepooblaščenno jemanje prihrankov, rutinsko odvajanje prihodkov ter nepooblaščenno ravnanje s premoženjem. Npr. kraja denarja, nedovoljena uporaba bančne kartice, ponarejanje podpisa, prisila k podpisu pogodbe, oporoke ipd.).

(Filipčič 2002; Društvo za nenasilno komunikacijo 2017)

O nasilju nad starejšimi je v naši družbi zelo malo podatkov in raziskav. Te sicer kažejo neke ugotovitve, vendar se poudarja, da je posledica neustrezno izbranih vzorcev, da so ugotovitve zelo nekonsistentne. Raziskave kažejo, da zlorabljanje ni enkratno dejanje, temveč traja dlje časa in se dejanja ponavljajo (Veber 2004). »Prijavitelji so predvsem družinski člani, nato bolnišnica, policija in servisi pomoči na domu. Le redko nasilje prijavijo žrtve same.« (Veber 2004)

»Možna žrtev lahko postane vsak starostnik, posebej izpostavljeni pa so ljudje, ki so izrazito oslabei, bolni in se težko fizično branijo, depresivni in dementni bolniki ter starostniki z drugimi kroničnimi duševnimi motnjami.« (Filipčič 2002)

Veber (2004) pa navaj: »Za žrtev je značilno fizično, duševno in ekonomsko prikrajšanje z zmanjšano stopnjo samooskrbe ali popolna odvisnost od svojcev. Počutijo se nemočne, nepotrebne in z negativno samopodobo. Imajo občutek krivde, da so v breme svojcem ali tujemu negovalcu. Starostniki so zmedeni, depresivni, dementni in živijo v skupnem gospodinjstvu z nasilnežem.«

Povzročitelji pa ponavadi zaradi fizičnih in psihičnih ovir ne zmorejo skrbeti za starostnika, ki je fizično nemočen in psihično močno spremenjen. Ostali so brez podpore drugih družinskih članov, zato so pod velikim stresom zaradi lastne izčrpanosti in nimajo druge možnosti, pri čemer pa se jim nasilje zdi sprejemljivo in samoumevno. Če starostnika dajo v dom starejših, pa dobijo občutek, da so ga zanemarili in zapustili (Veber 2004).

Nasilje nad starejšimi naj bi v zadnjih desetletjih naraslo, dejavnikov za to pa naj bi bilo več. Eden od dejavnikov so spremembe v gospodarstvu, ki so omogočile zaposlovanje žensk. S tem se je žensko obremenilo, da ima na eni strani službo, na drugi pa je dolžna poskrbeti za starostnike v družini, ali pa mora izbirati, kar pa zna biti zelo stresno. Razlog je tudi v daljšanju življenjske dobe, ki je prinesla, da je v vedno več družinah starejši družinski član, za katerega je potrebno skrbeti, ali pa je takšnih družinskih članov več. Eden od glavnih dejavnikov pa je socialna izolacija oseb, kar zmanjša možnost odkritja zlorabe in preprečuje reševanje teh primerov (Filipčič 2002).

Pri tej obliki nasilja se problem pojavlja pri tem, da se nasilje dogaja v domačem okolju in ga je težko prijaviti. Starejše osebe so navadno slabo informirane o možnostih pomoči v primeru doživljanja nasilja. Pogosta je izolacija in osamljenost ter občutek sramu, ponižnosti in o svoji

izkušnji težko spregovorijo (Društvo za nenasilno komunikacijo 2017). »Situacijo pa otežuje družbena toleranca do nasilja ter otežen dostop do pomoči.« (Društvo za nenasilno komunikacijo 2017)

»Za vse, ki živijo in delajo s starimi ljudmi, je pomembno, da poznajo in prepoznajo fizične in psihične spremembe pri starostnikih, ki nastanejo ali zaradi bolezni ali zaradi staranja. Problem nastane pri nepoznavanju in nerazumevanju starostnika v njegovem patološkem staranju, ki je lahko podlaga za pojav zlorabe in nasilja nad starimi ljudmi s strani svojcev ali zdravstvenih delavcev. Pomembno je poudariti poznavanje osnov gerontologije in geriatrije pri svojcih starih ljudi in nujnost specifičnega izobraževanja kadra, ki dela s starimi ljudmi.« (Veber 2004)

»Mednarodna mreža za preprečevanje nasilja nad starejšimi ljudmi, ustanovljena leta 1997 v Kanadi, je dala pobudo za Svetovni dan osveščanja o nasilju nad starejšimi, ki ga tako po svetu kot v Sloveniji zaznamujemo vsako leto 15. junija. Državni zbor Republike Slovenije ob tej priložnosti vsako leto pripravi posvet o nasilju med starejšimi.« (Društvo za nenasilno komunikacijo 2017)

VLADNE IN NEVLADNE ORGANIZACIJE

Žrtev družinskega nasilja, se s tem ne more sama soočiti, prav tako se sama pred njim težko zaščiti. Pomoč ji nudi država v okviru svojih organizacij, ki nudijo strokovno pomoč žrtvam nasilja. Pri tem pa se jim pridružujejo tudi nevladne organizacije, na katere se lahko obrnejo žrtve z izkušnjo nasilja. Državne institucije ter nevladne organizacije, ob sodelovanju žrtve, zagotavljajo pravno pot v varno življenje žrtve nasilja (Društvo za nenasilno komunikacijo 2014). V nadaljevanju so predstavljene te vladne in nevladne organizacije.

CENTER ZA SOCIALNO DELO

Center za socialno delo je javni zavod, ustanovljen s strani države. »V okviru pooblastil, ki jih imajo, nudijo pomoč posameznicam, posameznikom, družinam in posebnim skupinam prebivalstva pri iskanju poti iz stisk in težav. Strokovne naloge centrov za socialno delo so določene z Zakonom o socialnem varstvu in obsegajo varstvo otrok in družine, varstvo odraslih, oprostitev pri plačilu storitev, denarne socialne pomoči, starševsko varstvo in družinske prejemke.« (Bezenšek Lalič 2007)

»Na centrih za socialno delo so zaposleni strokovni delavci in delavke različnih profilov, zavezuje jih kodeks etičnih načel v socialnem varstvu. Centri za socialno delo izvajajo socialno varstvene storitve. To so socialna preventiva, prva socialna pomoč, osebna pomoč, pomoč družini za dom in pomoč družini na domu.«(Bezenšek Lalič 2007) Pri obravnavi nasilja center za socialno delo primer obravnava po dveh poteh. Kadar je ogrožen mladoletni otrok in njihov razvoj oziroma njihove druge koristi, vodi primer po uradni dolžnosti. Obravnava nasilja nad odraslimi žrtvami nasilja, pa je opredeljena kot storitev, ki jo žrtev sprejme prostovoljno in ne spada k javnim pooblastilom centra za socialno delo (Bezenšek Lalič 2007).

Ko center za socialno delo prejme informacijo, da je oseba žrtev nasilja v družini, vzpostavi z njo stik. Opravi se pogovor, preveri trenutna situacija ter pripravi načrt potrebnih korakov za zagotovitev njene nadaljnje varnosti (Milek Ogrinc 2014, 183 – 186). »Strokovni delavec skupaj z žrtvijo raziskuje najučinkovitejše načine za njeno zaščito, hkrati pa žrtvi pomaga pri oblikovanju različnih dopisov in vlog, kot so pomoč pri oblikovanju predloga za podaljšanje ukrepa prepovedi približevanja, izpolnitev vloge za uveljavljanje denarnih sredstev, oblikovanje mnenja za sprejem otroka v vrtec ali za pridobitev neprofitnega stanovanja na razpisih občine.

Strokovni delavec pomaga žrtvi pri urejanju varnosti in nadaljnega samostojnega življenja pri različnih institucijah.« (Milek Ogrinc 2014, 183 – 186)

Strokovni delavec pomaga žrtvi tudi, ko ta za svojo zaščito potrebuje namestitev v varnem okolju. V okviru nekaterih centrov za socialno delo delujejo tudi krizni centri za žrtve nasilja v družini, varne hiše, materinski domovi, krizni centri za otroke in mladostnike, kjer je žrtvam omogočen celosten, multidisciplinarni pristop in pomoč. Strokovni delavec pomaga z informacijami o možnih namestitvah, preveri razpoložljivost prostega mesta za namestitev in ji pomaga pri načrtovanju umika v varno okolje ter pri sami nastanitvi v varno okolje, če je to potrebno. V kolikor gre za varnost otroka ali mladoletnika, ima center za socialno delo splošno pooblastilo, da izvede kakršenkoli ukrep za varstvo koristi otrok (Milek Ogrinc 2014, 183 – 186).

»Pomoč žrtvi nasilja je najučinkovitejša, če je žrtev pripravljena sodelovati pri oblikovanju ukrepov za njeno nadaljnjo varnost. Kadar žrtev nasilja ne želi sodelovanja in ne gre za sum kaznivega dejanja nasilja v družini, ji je potrebno izraziti zaskrbljenost za njeno varnost ter ji dati vedeti, da ima možnost o tem spregovoriti tudi kasneje ter poiskati pomoč. V ta namen so pripravljene informativne zloženke o drugih možnih oblikah pomoči.« (Milek Ogrinc 2014, 178 – 181)

Ena od nalog centra za socialno delo je tudi ta, da opravi razgovor s povzročiteljem. Ta pogovor se opravi po predpisanem standardu PSP in se vedno opravi ločeno od žrtve, ob tem pa je potrebno poskrbeti za varnost žrtve.

»Pri delu s povzročiteljem se kot cilj upošteva spoštovanje ničelne strpnosti do nasilja in prekinitev začaranega kroga nasilja v družini, z namenom prepoznavanja nasilnega vedenja, soočanja z njegovo odgovornostjo za nasilno vedenje in posledicami njegovega vedenja. Ponudi se mu strokovna pomoč pri spreminjanju nasilnega vedenja in možnost vključitve v različne programe strokovne pomoči. Če se povzročitelj nasilja odloči za pomoč v obliki vključitve v različne programe, se spremljajo učinki in spremembe vedenja povzročitelja nasilja kot tudi njegova pripravljenost za sodelovanje.« (Milek Ogrinc 2014, 178 – 181)

POLICIJA

»Preprečevanje nasilja je ena od temeljnih nalog policije in s tem pojavom se policisti srečujejo vsakodnevno. Podatki kažejo, da se v več kot polovici primerov nasilje v partnerskih odnosih tudi po intervenciji policije nadaljuje, lahko se prekine za določen čas ali pa se nadaljuje v še hujši obliki. Vendar policija teh informacij, ali se nasilje, kjer je policija intervenirala le enkrat, resnično več ne dogaja, nima. Večji razlog je verjetno ta, da žrtve iz različnih razlogov niso pripravljene ponovno razkriti nasilja partnerja in s tem izpostaviti sebe in drugih članov družine.« (Mušič 2010, 62)

Policija ima nekatere možnosti za preventivno delovanje, če predvideva, da se bo v nekaterih partnerskih odnosih nasilje nadalje razvijalo. Cilj takega dela je preprečevanje nasilja.

»Pomembna naloga policije je tudi seznanjanje žrtve z njihovimi pravicami in možnostmi za trajnejše povečanje njihove varnosti. Policija že ob prvem stiku seznanja žrtev s pravico do obveščeniosti o poteku policijske preiskave, z njihovo vlogo v postopku policijske preiskave, žrtve dobijo izvod prijave, ki so jo podale na zapisnik, s pravico do uveljavljanja premoženjskega zahtevka in odškodnine, o možnostih pritožbe, pomoči odvetnika ter pomoči in podpore zaupne osebe ter pravnimi možnostmi na podlagi zakonodaje in oblikami pomoči in podpore tudi drugih organov in organizacij, vključno z nevladnimi organizacijami.« (Mušič 2010, 62).

Ena glavnih nalog policije je, da ob posredovanju ali intervenciji ugotovi povzročitelja in mu preprečijo, da bi še naprej ogrožal varnost drugih oseb. To pomeni, da policija poda predlog za uvedbo postopka o prekršku oziroma kazensko ovadbo, če obstaja sum storitve kaznivega dejanja (Društvo SOS 1999, 64).

Policija je pri soočenju z družinskim nasiljem ponavadi prva, vendar še vedno obravnavajo le slab del celotnega obsega pojava v družbi. »Za posredovanje policije ponavadi zaprosijo žrtve same, ki ocenijo svojo ogroženost, ali sosedje, ki pokličejo policijo zaradi hrupa ali kričanja v sosednjem stanovanju.« (Društvo SOS 1999, 64)

Ob posredovanju policije ob nasilju v družini gre v prvi vrsti za zaščito žrtve pred trenutnim nasiljem. »Če policija meni, da je podan utemeljen sum, da je povzročitelj storil kaznivo dejanje ali pa prekršek z znaki nasilja, in obstajajo razlogi za sum, da bo ogrozil življenje, osebno varnost ali svobodo druge odrasle osebe ali otrok, sme odrediti ukrep prepovedi približevanja določeni

osebi, kraju ali območju. Ukrep se lahko izreče takoj na samem kraju dogodka ali naknadno ob kasnejši seznanitvi z dogodkom. Z ukrepom je določen obseg ukrepa, se pravi čas trajanja, osebe in/ali kraj oziroma območje, ki se jim povzročitelj ne sme približati, prepoved nadlegovanja prek komunikacijskih sredstvih.« (Društvo za nenasilno komunikacijo 2014, 25 – 28)

»O izrečenem ukrepu prepovedi policija takoj obvesti krajevno pristojni center za socialno delo, ki v čim krajšem času vzpostavi stik z žrtvijo nasilja, skupaj z njo preveri njeno varnost ter izdelava individualni varnostni načrt, žrtvi posreduje potrebne informacije za zagotovitev njene nadaljnje zaščite ter ji pomaga pri ureditvi varne namestitve, če je to potrebno. Če je za vzpostavitev varnega okolja žrtve potrebno dalj časa trajajoče ukrepanje, se skupaj z žrtvijo nasilja oblikuje načrt pomoči žrtvi. Načrt pomoči se nadalje oblikuje tudi v okviru MDT, katerega član je tudi predstavnik policije in se je na povabilo centra za socialno delo nanj dolžan odzvati.« (Milek Ogrinc 2014, 183 – 186)

Ob zaznavi nasilja v družini, policija ob obravnavi nasilja pisno obvesti center za socialno delo, ker je za njih pomembno, da lahko začnejo delo, da zaščitijo žrtev nasilja, hkrati pa da povabijo povzročitelja na razgovor. V obvestilu ponavadi zaprosijo tudi za poročilo o morebitni obravnavi družine na centru za socialno delo, ki ga potrebujejo, da lahko nadaljujejo s preiskovalnim postopkom in podajo kazensko ovadbo. V primeru da je potreben razgovor z mladoletno osebo, kriminalist in strokovni delavec iz centra za socialno delo, razgovor opravita skupaj, da zagotovijo, da se mladoletnika ne izpostavlja večkratnim pogovorom s strani različnih strokovnih služb (Milek Ogrinc 2014, 183 – 186).

»Policija in center za socialno delo sta se dolžna med seboj obveščati o vseh prijavih ali informacijah, ki izražajo sum, da je nekdo žrtev nasilja v družini, in uskladiti svoje začetne aktivnosti v zaščito žrtve nasilja.« (Milek Ogrinc 2014, 183 – 186).

SODIŠČE

»Sodišče lahko med postopki v zakonskih sporih in sporih iz razmerij med starši in otroki na predlog stranke ali po uradni dolžnosti izda začasne odredbe o varstvu in preživljanju skupnih otrok kot tudi začasne odredbe o varstvu in preživljanju skupnih otrok kot tudi začasne odredbe, s

katerimi se enemu ali obema od staršev prepove pravica do osebnih stikov.« (Milek Ogrinc 2014, 183 – 186)

Sodišče in center za socialno delo sodelujeta pri izmenjavi mnenj in poročil, ki so pomembni pri urejanju stikov otroka z nasilnim staršem. Sodelujejo pri ugotavljanju potreb po razjasnitvi situacije, če je mladoletnik ogrožen. Razen če so to že predhodno prejeli (Milek Ogrinc 2014, 183 – 186)

»ZPND uvaja brezplačno pravno pomoč žrtvi v tistih sodnih postopkih, ki tečejo na njen predlog zaradi predlaganega izreka ukrepov prepovedi nasilnih ravnanj in ureditve stanovanjskih razmer. Temelj za dodelitev brezplačne pravne pomoči ni premoženjsko stanje prosilca, ampak njegova ogroženost zaradi nasilja v družini in zato potreba po izreku ukrepov za zagotovitev varnosti. Mnenje o tem poda CSD na podlagi izdelane ocene ogroženosti.»(Milek Ogrinc 2014, 183 – 186)

ZDRAVSTVO

Za zaščito in pomoč žrtvi družinskega nasilja sodelujejo tudi zdravstvene institucije, ki žrtvam pomagajo pri fizičnih in psihičnih posledicah na zdravju. Nudijo jim psihološko podporo, svetovanje ali posredujejo informacije o drugih oblikah pomoči (Milek Ogrinc 2014, 183 – 186).

V skladu z ZPND so dolžni o zaznavi suma nasilja v družini obvestiti pristojni center za socialno delo, v kolikor pa gre za življenjsko ogroženost žrtve nasilja v družini ali njenih otrok, pa so dolžni o tem takoj obvestiti policijo (Milek Ogrinc 2014, 183 – 186).

»Zdravnik, pediater ali drug zdravstveni delavec je vključen-a v obravnavo žrtve nasilja tudi kot član MDT. Njegova naloga je, da seznaní žrtev z vsemi oblikami pomoči, ki jih lahko dobi v okviru zdravstvene službe, ter aktivno sodeluje pri oblikovanju varnostnega načrta pomoči žrtvi nasilja v družini. Za potrebe pomoči žrtvi nasilja, izdelavo načrta pomoči žrtvi ali za obravnavanje povzročitelja nasilja lahko CSD pridobi podatke s strani izvajalk oz. izvajalcev zdravstvenih dejavnosti o zdravstvenem stanju in invalidnosti.» (Milek Ogrinc 2014, 183 – 186)

VZGOJNO IZOBRAŽEVALNI ZAVODI

Center za socialno delo sodeluje pri obravnavi nasilja v družini tudi s šolami in vrtci, saj mladoletni uživajo posebno varstvo pred nasiljem. »Otrok je žrtev nasilja tudi, če je prisoten pri izvajanju nasilja nad drugim družinskim članom oz. članico ali živi v okolju, kjer se nasilje izvaja. Če je žrtev nasilja otrok, imajo koristi in pravice otroka prednost pred koristmi in pravicami drugih udeležencev oz. udeleženk postopka. Center za socialno delo ima dolžnost, da z ustreznimi metodami dela z družino in uporabo javnih pooblastil zagotovi zaščito otroka pred ogrožanjem, je nosilec obravnave ter ima povezovalno in usklajevalno vlogo.« (Milek Ogrinc 2014, 183 – 186)

Vzgojno izobraževalni zavodi so dolžni obvestiti center za socialno delo ali policijo, kadar sumijo, da je otrok žrtev nasilja, prav tako so strokovni delavci šol in vrtcev člani MDT-ja, kjer se oblikuje načrt pomoči. Center za socialno delo lahko zaradi oblikovanja načrta pomoči otroku zaprosi za poročilo šole ali vrtca, v katerem so podatki o vključitvi v vzgojno izobraževalni zavod ter podatki iz zbirke podatkov o otrocih, mladostnikih in mladostnicah, ki potrebujejo pomoč in svetovanje (Milek Ogrinc 2014, 183 – 186).

NEVLADNE ORGANIZACIJE

Zelo pomembno vlogo pri nudenju pomoči žrtvam nasilja v družini pa imajo nevladne organizacije in so zato nujni sodelavec centra za socialno delo (Milek Ogrinc 2014, 183 – 186)

»Poleg tega, da v okviru svojih programov nudijo zaščito, psihosocialno pomoč žrtvam in organizirajo programe za delo s povzročitelji nasilja, tudi sodelujejo z različnimi organi in organizacijami pri obravnavi primerov nasilja v družini ter se neposredno vključujejo v izvedbo pri obravnavi primerov nasilja v družini ter v izvedbo ukrepov za zaščito žrtev.« (Milek Ogrinc 2014, 183 – 186)

Nevladne organizacije so dolžne obveščati center za socialno delo ali policijo, ko pri svojem delu izvedo za okoliščine, na podlagi katerih je mogoče sklepati, da je nekdo žrtev nasilja v družini in gre za sum kaznivega dejanja, »center za socialno delo pa jim je v roku petih dni dolžan posredovati povratno informacijo o prejemu prijave ter o opravljenih začetnih aktivnostih. Informacija je lahko posredovana tudi telefonsko, saj je namen čim hitrejše povezovanje in

učinkovito sodelovanje obeh služb za zagotovitev varnosti žrtvi nasilja.« (Milek Ogrinc 2014, 183 – 186). Nevladna organizacija lahko tudi poda pobudo za sklic MDT-ja na pristojnem centru za socialno delo ter na njem aktivno sodeluje. »V kolikor center za socialno delo oceni, da je to potrebno pri nujenju pomoči žrtvi nasilja ali pri obravnavi povzročitelja nasilja, lahko zaprosi nevladne organizacije za podatke o vključitvi osebe v socialnovarstvene storitve oziroma programe in o obravnavah nasilja v družini, ki so vodene pri njih.« (Milek Ogrinc 2014, 183 – 186)

MULTIDISCIPLINARNOST

Metode v socialnem delu pomenijo način, sredstvo in obliko postopanja. Ena izmed teh metod je tudi socialno delo s skupino oziroma skupinsko socialno delo. »Gre za postopke, ki so strokovno in znanstveno izdelani. Metode v socialnem delu omogočajo primerno delo z uporabniki kot posamezniki, skupinami, skupnostjo in v širšem družbenem prostoru. Metode dela se delijo glede na obseg delovanja, ki ga posamezna metoda omogoča oziroma glede na število uporabnikov ali pojavov, ki jih z neko metodo lahko zajamejo socialni delavci.« (Milošević Arnold, Poštrak 2003)

Flaker (2003, 54) piše: *Sodelovanje z drugimi ustanovami ni nujno v vseh primerih oziroma je nujno, ko gre za zapletene primere, ki jih obravnava več ustanov. Tako sodelovanje je potrebno takrat, ko so potrebne informacije o dogodku ali situaciji uporabnikov, pa tudi pogledi različnih služb na dogodek ali situacijo.*«

Multidisciplinarnost je nekaj, s čimer je možno dosegati najboljše rezultate. Pomembno je, da socialni delavci drugim strokovnjakom prisluhnejo, saj se na tak način spoznanja in razumevanja dopolnjujejo. Pomembno je strokovno znanje, ki omogoča napredek in sodelovanje z drugimi profesionalci (Cajnko 2001).

»Multidisciplinarni timi združujejo različne strokovnjake, ki so zaposleni v različnih službah, njihova znanja in spretnosti, ki spoznavajo zdravstvene in socialne potrebe ljudi v skupnosti in ustvarjajo podporne delovne skupine, katerih vloga je skrb za zadovoljevanje ugotovljenih potreb. Strokovnjaki so v multidisciplinarnih timih združeni zaradi skupnega cilja, to je zadovoljevanje potreb uporabnikov.» (Ovretviet 1993)

Flaker (1997): *»Tim je prostor, kjer se srečujejo ljudje različnih strok, kar daje strokovnjakom širši in bolj celosten vpogled na situacijo. Strokovni tim je lahko tim strokovnjakov znotraj centra, različnih služb ali tim za posamezni načrt. Njegova osnovna naloga je, da z različnimi tehnikami preveri odločitve, ocene in načrte. Mnenja vseh, ki sodelujejo, so načeloma enakovredna. Potrebno je izdelati poročilo, da lahko člani tima kompetentno odločajo o potrebnem ukrepanju. O nadaljnjih ukrepih odločajo s soglasjem. Pripravijo kratkoročen program izvajanja, ki vsebuje podatke o tem, kdo vse so izvajalci, kaj so njihove funkcije ter kakšni so njihovi načini komuniciranja in usklajevanja.«*

Delovanje takšnih timov in sodelovanje različnih strok pa je zelo pomembno na področju preprečevanja nasilja. »Nasilje je kriminalistični, družbeni in medicinski – javno zdravstveni problem. Kompleksnost pojava nasilja zahteva medinstitucionalni in multidisciplinarni pristop na preventivnem in kurativnem področju. Pri tem sodelujejo policija, zdravstvo, center za socialno delo, šolstvo, sodno varstvo in civilna družba.« Petrovič (v Selič 2010)

Za celovito obravnavo posameznega primera nima nobena organizacija dovolj teoretičnega ali praktičnega znanja. Da se žrtvi lahko zagotovi celostna strokovna obravnava, je potrebno sodelovanje strokovnih služb, da lahko v skupnem in dogovorjenem postopku dosežejo ključne cilje (Selič 2010). Ključni cilji so: »Takojsnja prekinitvev ogrožajočih situacij, zaščita pomoč žrtvi, psihosocialna podpora in rehabilitacija žrtve ter kaznovanje storilca. Primarno vodilo za ukrepanje je korist in zaščita otroka v primerih, ko gre za družine z otroki.« Mušič (v Selič 2010)

To področje zakonsko določa Pravilnik o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja v družini. Ta pravilnik določa postopke medsebojnega obveščanja in nudenja pomoči med državnimi organi, organi javnih pooblastil, izvajalci javnih služb, drugimi izvajalci storitev na področju socialnega varstva, zdravstva, vzgoje in izobraževanja, organi samoupravnih lokalnih skupnosti ter nevladnimi organizacijami (v nadaljnjem besedilu: organi), organiziranost, sestavo in način dela multidisciplinarnih timov za obravnavanje nasilja v družini pri centrih za socialno delo, vlogo centrov za socialno delo pri obravnavi nasilja v družini, organiziranost regijskih služb za koordinacijo in pomoč žrtvam nasilja ter izobraževanje strokovnih delavcev socialno-varstvenih zavodov (Pravilnik o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja).

Center za socialno delo k sodelovanju v multidisciplinarnem timu (MDT) povabi organe in organizacije, ki zagotovijo sodelovanje svojega predstavnika. Na MDT-ju ima vsak predstavnik možnost, da sodeluje in prispeva k zagotovitvi celotne pomoči ter zaščiti žrtev nasilja. Predlog za sklic MDTja lahko posreduje vsaka institucija (Milek Ogrinc 2014).

»MDT sestavlja skupina strokovnjakov ter sama žrtev nasilja v družini, ki skupno oblikujejo načrt pomoči zanj, s ciljem zagotoviti celovito pomoč ter čim bolj dolgoročno varnost ter zaščito. Njihova naloga je načrtovanje aktivnosti, ki bi povečale varnost žrtve nasilja in s tem zmanjšale tveganje za ponovitev nasilja. MDT usmerja aktivnosti centra za socialno delo in ostalih organov, ki sodelujejo, in sicer na način, da med seboj delujejo usklajeno, enotno in učinkovito.« (Milek Ogrinc 2014)

Naloge in delovanje medinstitucionalnega tima so, da si izmenjujejo informacije in razjasnijo okoliščine, ki so potrebne, da se žrtev zaščiti ter, da se ji ponudijo vse možne oblike pomoči za čim bolj dolgotrajno zaščito. Te vključujejo tudi preverjanje vpletenih mladoletnih otrok in njihovo zaščito. Naloga MDT-ja je, da izdela načrt pomoči, usklajevanje aktivnosti in spremljanje njihovega izvajanja (Milek Ogrinc 2014). »Center za socialno delo z vabilom pozove druge organe k sodelovanju v MDT-ju. Članice in člani MDT-ja se sestajajo na sejah, lahko pa komunicirajo tudi na drug primeren način (preko telefona, elektronske pošte), odvisno od okoliščin primera. Obvezen je zapisnik MDT-ja, ki je uraden dokument, varovan v skladu s predpisi, ki urejajo zbiranje in varstvo osebnih podatkov ter vodenje in hranjenje dokumentacije. Vsebuje mnenje in sprejete sklepe ter se posreduje vsem članom tima. Delo tima je končano, ko je načrt pomoči žrtvi realiziran oziroma je žrtvi zagotovljena večja varnost.« (Milek Ogrinc 2014)

Organi, organizacije ter nevladne organizacije so si dolžne nuditi medsebojno pomoč in obveščanje. Namen je preprečiti nasilje, ga odkriti ter odpraviti vzroke. Žrtvi pa je pomembno omogočiti nadaljnje varno življenje. Dobro usklajeno sodelovanje in utečene smernice sodelovanja pa so bistvene za doseganje ciljev.

NACIONALNA RAZISKAVA O NASILJU V PARTNERSKIH ODNOSIH IN ZASEBNI SFERI

V sklopu projekta z naslovom Pojavnost nasilja in odzivnost na nasilje v zasebni sferi in partnerskih odnosih, pod vodstvom prof. dr. Katje Filipčič, je nastala raziskava Nacionalna raziskava o nasilju v partnerskih odnosih in zasebni sferi (Leskošek, Urek, Zaviršek 2010). »Raziskovalni projekt sestavljata dve fazi. Prva faza je omenjena raziskava, druga faza projekta pa se nanaša na uveljavitev Zakona o preprečevanju nasilja v družini.« (Leskošek, Urek, Zaviršek 2010)

Gre za prvo fazo tega raziskovalnega projekta, izvedle pa so jo raziskovalke s Fakultete za socialno delo. Raziskovalno skupino je vodila doc. dr. Vesna Leskošek, sodelovali sta doc. dr. Mojca Urek in prof. dr. Darja Zaviršek.

»Podatke o nasilju so zbrale na reprezentativnem vzorcu splošne populacije, ki ga je pripravil Statistični urad RS aprila 2009. Vzorec je obsegal imena in priimke ter naslove 3000 žensk, starih med 18 in 80 let, proporcionalno stratificiran glede na starost, regijo in tip naselja. Vzorec je bil narejen ob predpostavki pri manjšem številu vrnjenih vprašalnikov, kar se je izkazalo za realno, saj so dobili vrnjenih 752 vprašalnikov.« (Leskošek, Urek, Zaviršek 2010)

Gre za prvo nacionalno razširjeno raziskavo, s katero so želeli dobiti natančnejši vpogled v pogostost nasilja nad ženskami v zasebni sferi in partnerskih odnosih, v pojavnne oblike nasilja, v socialne in demografske značilnosti žrtev in storilcev ter v škodo, ki jo nasilje povzroča (Leskošek, Urek, Zaviršek 2010).

Spodaj navajam ključne ugotovitve, ki jih je raziskava pokazala:

- Vsaka druga ženska je od dopolnjenega 15. leta starosti doživela eno od oblik nasilja. Najpogosteje so doživljale psihično nasilje (49,3%), potem fizično (23%), premoženjsko (14,1%), omejevanje gibanja (13,9%) in spolno nasilje (6,5%).
- Podatki kažejo, da se nasilje lahko začne kadarkoli v življenju, od zgodnjega otroštva do pozne starosti. Pri nekaterih ženskah traja celo življenje.
- Povzročitelji nasilja so v 90,8% moški. Večinoma so bolj izobraženi, saj jih je največ končalo srednjo šolo, skoraj enak odstotek jih ima nižjo izobrazbo od srednje (28%). 41,1% ima višjo izobrazbo od srednje. Od teh jih ima 11,9% magisterij. Nasilni postajajo

- že zgodaj, saj je najmlajši star 14 let, in so nasilni tudi v pozni starosti, saj ima najstarejši 84 let. Petina jih redno uživa alkohol, ostali redkeje, 16,7% nikoli. Med povzročitelji nasilja je znatno več tistih z visoko tveganim opijanjem, kot jih je v običajni populaciji moških.
- 8% je povzročiteljic nasilja nad ženskami po 15. letu starosti. Med njimi je večina takih, s katerimi so žrtve nasilja odraščale ali živele od rojstva. Razen v enem primeru, ko je povzročiteljica partnerka v istospolni partnerski zvezi.
 - Ženske, ki doživljajo fizično nasilje, so manj zdrave od žensk iz splošne populacije, kar pokaže tudi test statistične pomembnosti. Pri odgovorih na vprašanje o telesnih in duševnih znakih, ki jih pri sebi opažajo v zadnjem mesecu, je raziskava pokazala statistično pomembne povezave med nekaterimi znaki in doživetim nasiljem po 15. letu starosti.
 - Nasilje je policiji prijavilo 43,7% anketirank, ki so odgovarjale na to vprašanje.
 - Povzročitelji, ki jih je zaradi nasilja obravnavala policija, so iskali pomoč zaradi svoje nasilnosti v devetih primerih (6,6%). V tej skupini je le en povzročitelj nasilja iskal pomoč zaradi svoje nasilnosti.
 - Nasilja ni prijavilo 51% anketirank, ki so odgovarjale na to vprašanje.
 - Najpogosteje je povzročitelj sedanji ali bivši mož, potem bivši izvenzakonski partner, ki mu sledi sedanji izvenzakonski partner. V 1% nastopajo kot povzročitelji tudi drugi sorodniki (mama, oče, brat, sestra, tašča, zet itd.) in v enem primeru partnerka.
 - Najpogostejša dejanja fizičnega nasilja so (po pogostosti): porivanje, klofutanje, lasanje, udarci s pestmi, suvanje, zvijanje rok, brcanje, davljenje, vlečenje po tleh, napad z nožem ali drugim orožjem, butanje z glavo ob steno ali ob predmete, povzročanje opeklin s cigaretami. Pod drugo so omenjale predmete, s katerimi so bile pretepe, kot na primer metlo, pas in roke.
 - Najpogostejše oblike spolnega nasilja so dotiki na seksualen način, ki jih anketiranke niso želele in so bili mučni, moteči. Sledilo je prisiljevanje v spolnost, posilstvo v partnerstvu, uporaba predmetov proti volji anketirank, preprečevanje jemanja kontracepcije in prisiljevanje v splav. Izobrazbena struktura anketirank, ki poročajo o spolnem nasilju, se nekoliko razlikuje od izobrazbe vseh anketirank.

- Najpogostejše oblike psihičnega nasilja so zmerjanje, obtoževanje, ljubosumnost, žalitve in poniževanje. Zelo težke oblike psihičnega nasilja so zastraševanje, razkazovanje orožja pred osebo, poškodovanje ali povzročitev smrti živali na katero je oseba navezana in zasledovanje z avtomobilom. Med drugim so tudi grožnje, da bodo partnerkam vzeli otroke, da bodo poškodovali otroke ali sorodnike, da bodo ubili partnerko in otroke.
- Pri ekonomskem nasilju prevladujejo naslednje oblike: nadzor nad porabo denarja, nadzor nad dostopom do denarja, izključno lastništvo nad skupnim premoženjem, odvzemanje vsega denarja. Temu sledi kraja in uničevanje premoženja ali ljubih predmetov in s tem povezane grožnje.
- Od 21,6% vprašanih, ki jih je odgovorilo, je 50,9% odgovorilo, da niso obvestile nobene ustrezne službe: odgovori so presenetljivo stereotipni/kažejo na spolno določena verjetna in obnašanja. Razlogi so sram (31,9%), vera, da se bo spremenil (22,1%), gre za družinsko zadevo (21,2%), dejanje se ne bo več ponovilo(13,3%) službe ne morejo zaščititi/pomagati (11,5%).
- Zadovoljne so s tistimi službami, ki so omogočile formalnopravno zaščito in upravne postopke (policija, centri, zdravstvo); zadovoljne s telefonsko podporo, kjer dobijo takojšnjo podporo; olajšanje; informacije; manj zadovoljne s svetovalnicami, kjer naj bi ženske dobile psihosocialno podporo, ki je kompleksen in dolgotrajni proces.

(Leskošek, Urek, Zaviršek 2010).

Raziskava je ena pomembnejših raziskav na tem področju pri nas, pa vendar se nove oblike nasilja pojavijo le pri vprašanju, kdo je povzročitelj nasilja (Leskošek, Urek, Zaviršek 2010)

RAZISKAVA NASILJE V DRUŽINAH V SLOVENIJI

V Sloveniji je bila razvedena še ena raziskava v sklopu projekta, ki je trajal med letoma 2004 in 2006, in so ga izvedli Mateja Sedmak, kot nosilka projekta, Simona Zavratnik Zimic, Ana Kralj, Zorana Medarič in Blaž Simčič (Sedmak, Kralj, Medarič, Simčič 2006).

V enem od sklopov so z vprašanji preverjali mnenja o tem, kako pogosto so posamezne skupine ljudi žrtve nasilja v družini. Pri tem so vključili tudi:

- Starši: » So zelo pogosto žrtve nasilja v družini po mnenju 5,2 % respondentov, 19,3 % meni, da je to pogosto, 34,8 % je neopredeljenih, 27,8 % vprašanih meni, da so redko žrtve nasilja, 9,8 % pa, da so starši zelo redko žrtve nasilja v družini.« (Sedmak, Kralj, Medarič, Simčič 2006)
- Ostareli: »5,2 % respondentov meni, da so ostareli zelo pogosto žrtve nasilja v družini, 19,3 % meni, da so pogosto žrtve, 34,8 % vprašanih je neopredeljenih. 27,8 % respondentov meni, da so ostareli redko žrtve nasilja, 13 % pa, da so ostareli zelo redko žrtve nasilja v družini. Na vprašanje ni znalo ali ni želelo odgovoriti 7,5 % anketiranih.« (Sedmak, Kralj, Medarič, Simčič 2006)

Nasilja v istospolnih zvezah raziskava ne zajema.(Sedmak, Kralj, Medarič, Simčič 2006)

V raziskavi je bil en sklop vprašanj namenjen preverjanju seznanjenosti s pojavom nasilja v družini, ki se izvaja nad starejšimi osebami in pa stališče do omenjenega nasilja. (Sedmak, Kralj, Medarič, Simčič 2006) Vprašanje se je glasilo: Ali osebno poznate družino, v kateri se izvaja nasilje nad starim človekom? Rezultati: » 6,2 % respondentov pozna eno družino, v kateri se izvaja nasilje nad starejšo osebo. 2,2 5 vprašanih pozna dve taki družini, 5,2% pa več kot dve družini. Večina respondentov take družine ne pozna.« (Sedmak, Kralj, Medarič, Simčič 2006)

Ob vprašanju za kakšne oblike je šlo v navedenih primerih, so dobili odgovore: »4,8 % respondentov je odgovorilo, da gre za zanemarjanje osebe, 4,3 % za fizično nasilje, 4,2 % za ekonomsko nasilje in 0,5 % za spolno nasilje. Največ, in sicer 9,1 % respondentov je odgovorilo, da gre za psihično nasilje.« (Sedmak, Kralj, Medarič, Simčič 2006)

V teoretičnem delu smo naredili pregled opredelitve nasilja ter vrst nasilja. Skozi teorije smo pregledali različne razlage za nasilje v družini ter zakonodajo na tem področju. Podrobneje smo se ustavili pri oblikah nasilja nasilni otroci v družini, nasilje pri istospolnih parih ter zlorabe starejših. Sledile so naloge državnih institucij in nevladnih organizacij, ki delujejo na področju preprečevanja nasilja v družini. Na koncu teoretičnega dela sta predstavljeni najpomembnejši raziskavi na področju nasilja v družini pri nas. V naslednjem delu pa sledi kratka raziskava v moji izvedbi.

EMPIRIČNI DEL

RAZISKOVALNI PROBLEM

Nasilje v družini je poseben družbeni pojav, ki je potreben obravnave. Je pogost in pereč pojav, s katerim se ukvarjata tako stroka kot družba, dogaja pa se v vseh družbah, neodvisno od socialnega, ekonomskega, religioznega in kulturnega prepričanja (Selič v Dvoršek in Selinšek 2010).

Pri raziskavah pri nasilju v družini bistveno prevladuje nasilje nad ženskami ter nasilje nad otroci, druge oblike nasilja pa so pri raziskovanju pogosto spregledane (Filipčič 2011, Selič 2004, Sedmak, Kralj, Mederić in Simčič 2006).

V raziskavo vključim nasilje v družini, vendar se osredotočim na slabše raziskano področje, in sicer oblike nasilja, ki niso tipične, saj so neraziskane in pogosto tudi družbeno spregledane. Mednje uvrstim nasilne otroke, nasilje med istospolnima partnerjema ter zlorabe starejših v družini. Izraz »nove« oblike nasilja se uporablja v referenčni strokovni literaturi (glej Filipčič 2002). Glavni problem nasilja v Sloveniji je, da je pogosto spregledano ter da prevladuje visoka toleranca do nasilja.

OPIS METODOLOGIJE

Raziskava, ki sem jo izvedla, je kvalitativna. Za zbiranje empiričnih podatkov sem uporabila štiri polstrukturirane intervjuje, ki sem jih izvedla s strokovnimi delavci v vladnih in nevladnih organizacijah, ki delujejo na področju dela nasilja v družini. Vprašanja sem pripravila vnaprej kot vodilo za intervju in so služila kot oporne točke za raziskovanje. Intervju sem sestavila iz vprašanj, ki sem jih razdelila na štiri sklope. Prvi sklop je splošno delovanje organizacije (kdo in kdaj se obrne na izbrano organizacijo ter katere ukrepe izvajajo), drugi sklop je sodelovanje z drugimi organizacijami. V tretjem sklopu so se vprašanja nanašala na nasilje v družini, v četrtem pa na nasilje v raziskovanih netipičnih oblikah.

Populacijo moje raziskave predstavljajo strokovni delavci v vladnih in nevladnih organizacijah, ki delujejo na področju nasilja v družini. V sklopu raziskovanja sem poiskala organizacije, ki delujejo na tem področju. Preko elektronske pošte ter telefonskega pogovora sem jih povabila k sodelovanju v raziskavi. K povabilu so se odzvale strokovna delavka iz centra za socialno delo

Murska Sobota, strokovna delavka iz Društva za nenasilno komunikacijo, strokovna delavka iz Zveze prijateljev mladine iz programa TOM telefon ter strokovna delavka iz zdravstvenega doma, ki opravlja delo psihologinje.

Izvedba intervjujev je potekala v mesecu juliju in avgustu 2017 v prostorih organizacij, za katere delajo posamezni strokovni delavci. Intervjuje sem z dovoljenjem posnela in pozneje naredila prepis le teh. sledila je analiza vseh pridobljenih podatkov.

Pred izvedbo intervjujev sem si zastavila raziskovalna vprašanja:

- Kako pogosto se Centri za socialno delo ter nevladne organizacije srečujejo z »novimi« oblikami nasilja?
- Se te oblike nasilja obravnavajo kot nasilje oziroma ali jih strokovnjaki prepoznajo kot nasilje?
- Katere ukrepe uporabljajo in kako se z njimi seznanjajo Centri za socialno delo ter nevladne organizacije, ki delujejo na področju nasilja v družini?
- Kakšno je medinstitucionalno sodelovanje pri nasilju v družini ter tovrstnih oblikah nasilja?

OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV

Sledi analiza empiričnega dela. Intervjuje sem posnela s pomočjo telefona, nato pa naredila transkripte teh zvočnih posnetkov. Pridobljene podatke sem analizirala po standardnih metodah analize podatkov, dobljenih s kvalitativnim pristopom (Mesec 1998). Najprej sem pregledala zapise vseh intervjujev. Izhodišče za analizo so bili odgovori strokovnih delavk, ki so bili urejeni glede na vprašanja. Vsakemu vprašanju sem pripisala relevantne dele odgovorov na ustrezno vprašanje, tem odgovorom pa sem pripisala kode. Sorodne kode sem združila v kategorije in jih primerjala ter tako oblikovala analizo.

V nadaljnjem besedilu bom strokovne delavke, s katerimi sem opravljala pogovore, navajala kot strokovna delavka CSD-ja, strokovna delavka DNK-ja, strokovna delavka TOM-a ter psihologinja.

ORGANIZACIJE IN STROKOVNI DELAVCI

V prvem sklopu sem želela pridobiti nekaj splošnih informacij o strokovni delavki ter organizaciji, v kateri dela. Pri prvem vprašanju sem jih prosila, naj se na kratko predstavijo. Strokovna delavka iz centra za socialno delo je po izobrazbi univerzitetna diplomirana pravnica, ki je opravljala pripravništvo na centru za socialno delo ter opravila strokovni izpit iz socialnega varstva ter se nato zaposlila na Centru za socialno delo Murska Sobota. Delala je na področju posvojitve in rejništva ter skrbništva za mladoletne. Nato pa na področju nasilje v družini in po kratki pavzi je sedaj na področju nalog za preprečevanje nasilja v družini. Njena trenutna funkcija je strokovni delavec na področju nalog za preprečevanje nasilja v družini. Strokovna delavka iz Društva za nenasilno komunikacijo pa je pridobila izobrazbo iz družboslovja, lingvistike in zgodovine, naknadno pa je pridobila še diplomu iz socialnega dela. V društvu je začela delati kot prostovoljka, ob pridobitvi diplome pa se je v društvu tudi zaposlila. Kot strokovna delavka v društvu opravlja delo svetovalke v varni hiši, kjer dela predvsem z žrtvami nasilja, ki so ženske in otroci. Strokovna delavka iz nacionalne mreže TOM telefon je socialna delavka in diplomirana organizatorica, ki na področju dela z mladimi dela že 25 let. Sedaj pa je zaposlena kot strokovna vodja programa TOM telefona. V zdravstvenem domu pa sem se pogovarjala z magistrico psiholoških znanosti, univerzitetno diplomirano psihologinjo ter specialistko klinične psihologije, ki je zaposlena v Zdravstvenem domu Murska Sobota. Svoje delo je najprej opravljala na dispanzerju za mentalno zdravje otrok in mladostnikov. Sedaj opravlja delo psihologinje s populacijo odraslih v dispanzerju za mentalno zdravje odraslih.

Nato sem prosila, naj na kratko predstavijo še svojo organizacijo. V intervjujih se pojavijo štiri različne organizacije. Prva je center za socialno delo, ki je javni socialno varstveni zavod, ki je organiziran za opravljanje dejavnosti socialnega varstva na določenem področju. Pristojen je za naloge, ki se nanašajo na izvajanje javnih pooblastil na področju varstva otrok, družine ter odraslih in denarne prejemke. Druga je zdravstveni dom, ki je prav tako javni zavod, ki pa opravlja zdravstveno dejavnost. Naslednja organizacija je Društvo za nenasilno komunikacijo, ki je nevladna organizacija, ki se ukvarja s preprečevanjem in ustavljanjem nasilja v družbi, pri tem zasleduje tri glavne cilje, ki so senzibilizacija družbe pri nasilju, pomoč žrtvam nasilja ter programi za povzročitelje nasilja. Kot četrta pa je nacionalna mreža TOM telefon, ki pravzaprav spada pod Zvezo prijateljev mladine, je prav tako nevladna organizacija, katere temeljni cilj pa je

dvig kakovosti življenja otrok, mladostnikov in družin, zastopanje in uveljavljanje njihovih interesov in potreb ter zaščita njihovih pravic. Program nacionalne mreže TOM telefon pa je telefon za otroke in mladostnike, na katerega lahko pokličejo ob različnih težavah. Če povzamem, sta dve organizaciji javni zavod, dve pa nevladni organizaciji.

Na vse omenjene organizacije se obračajo različne osebe. Nekatere pridejo same, nekatere so napotene. Prihajajo z različnimi razlogi in težavami. Na center za socialno delo pridejo zaradi različnih razlogov in ko se ugotovi, da je prisotno nasilje, se osebo napoti k tej strokovni delavki. Strokovna delavka CSD-ja navaja, da stranke pridejo same, včasih najprej k drugemu sodelavcu in nato k njej, ali pa so napotene s strani policije, ki po uradni dolžnosti prepoznajo nasilje. Psihologinja pove, da v njihov dispanzer pridejo osebe z raznimi duševnimi, osebnostnimi motnjami, depresijami ipd. Na Društvo za nenasilno komunikacijo pa se obračajo žrtve nasilja ter povzročitelji. Žrtve pridejo same, saj iščejo različne pomoči in informacije, s tem da so povzročitelji navadno napoteni s strani drugih organizacij. Strokovna delavka DNK-ja je izpostavila, da se na njih obračajo tudi druge organizacije, ko jih zaprosijo za izvedbo kakšnih preventivnih delavnic. Strokovna delavka TOM-a pa pove, da so njihova ciljna populacija otroci in mladostniki s težavami v odraščanju, vendar ne le tisti, ki so trenutno ogroženi in zlorabljeni.

Žrtvam nasilja se nudijo različna svetovanja ter programi v katere se lahko vključijo. Pri organizaciji TOM kot osnovno metodo nudijo telefonsko in e-svetovanje.

»Kjer usposobljen svetovalec dela z uporabnikom po telefonu ali preko maila/klepetalnice in mu omogoča, da razišče osebne situacije, probleme ali krize v enkratnem pogovoru ali v več zaporednih. Osnovno izhodišče svetovalnega dela je, da je uporabnik posameznik v krizi, ki pa se je sposoben s krizo soočiti in jo razrešiti.« (strokovna delavka TOM-a).

Strokovna delavka CSD-ja pravi, da v prvi vrsti žrtvi nudijo svetovalno delo, da se žrtev seznanijo ter zaščitijo. *»V začetku najprej svetovalno, da se jim predstavi to javno pooblastilo, naloge za preprečevanje nasilja v družini. Zelo je odvisno od vsakega primera posebej, kaj stranka potrebuje.«*

Nekaj več svetovanj in programov pa ponuja Društvo za nenasilno komunikacijo, ki ponuja svetovanja ali po telefonu ali po elektronski pošti ali osebno svetovanje.

»Informiramo jih. Zagovorništvo izvajamo. Nudimo tudi pravno pomoč.« Izvajajo pa tudi delavnice za žrtve nasilja in sicer delavnice asertivnosti ter skupino za samopomoč. Nudijo pa tudi glede na individualni pristop, razna spremstva ali pomoč pri izpolnjevanju raznih vlog, če je to potrebno.

Da izvajajo tudi preventivne programe, sta navedli strokovna delavka CSD-ja in strokovna delavka DNK-ja. S tem da strokovna delavka CSD-ja pove, da nekih stalnih programov nimajo in ne izvajajo, temveč se vsako leto posebej na CSD-ju naredi program, kjer se dogovori, kakšne aktivne preventivne dejavnosti se bodo izvajale. V prejšnjih letih se je izvajalo seznanjanje strokovnih delavcev v vrtcih in šolah, predavanje za učence višjih razredov v osnovnih šolah ter razne predstavitve v lokalnih medijih.

Povzročiteljem se prav tako ponudi pomoč. Center za socialno delo povzročitelja povabi na razgovor in z njim opravi PSP, v sklopu tega ga seznanijo z vsemi informacijami. Nato se ga napoti na razne nevladne organizacije glede na njegove potrebe. Društvo za nenasilno komunikacijo, je ena od teh nevladnih organizacij in strokovna delavka DNK-ja na kratko predstavi programe, ki jih izvajajo za povzročitelje. To so:

»Program trening socialnih veščin, to je za odrasle moške, ki povzročajo nasilje v družini. Potem pa obstaja skupina za mlade fante, se pravi to so mlajši fanti, ki tudi so napoteni na društvo, ampak ni nujno da zaradi nasilja v družini, lahko tudi medvrstniškega ali kaj. So to bolj mlajši, je drugačna tudi dinamika, drugačni so problemi in teme. Potem obstaja tudi individualno svetovanje za povzročitelje nasilja. In zdaj smo uvedli tudi program za starše, ki povzročajo nasilje nad otroki.« Drugi strokovni delavki navajata, da za povzročitelje ne izvajajo nobenih programov.

MULTIDISCIPLINARNOST

V teoretičnem delu sem predstavila sodelovanje različnih organizacij oziroma multidisciplinarnost na podlagi teoretskih izhodišč. Pri intervjujih pa sem želela pridobiti informacije, kako takšno sodelovanje poteka v praksi, če sploh poteka, ter kako so s sodelovanjem z drugimi organizacijami zadovoljne strokovne delavke.

Med odgovori, s katerimi organizacijami sodelujejo, se pojavijo policija, center za socialno delo, tožilstvo in sodišče, šola in vrtci, zdravstvo ter nevladne organizacije. S strani strokovne delavke TOM-a so bile te organizacije izpostavljene pri napotitvi njihovih strank oz klicincev. Strokovna delavka TOM: *»Vseh težav se s telefonskim svetovanjem ne da rešiti, zato klicince napotimo na ustrezne institucije in strokovne službe, kjer lahko dobijo profesionalno pomoč.«* Nizko stopnjo sodelovanja z drugimi organizacijami pa je navedla psihologinja, ki pri svojem delu veliko sodeluje z drugimi zdravstvenimi delavci, zelo malo pa z drugimi organizacijami. Psihologinja:

»Zdaj konkretno jaz pri svojem delu zelo malo sodelujem z drugimi organizacijami. Veliko pa sodelujem z osebnimi zdravniki, recimo pri podajanju povratne informacije, npr. zapišem izvid, ki ga potem bolnik odnese s seboj in pomaga pri nadaljevanju njegovega zdravljenja, za razjasnitev njegovih težav. Sicer pa konkretno bolj z zdravniki. Specialisti, osebnimi zdravniki ali bolnišničnim osebjem.« V splošnem pa se v njihovem delu, predvsem na področju z otroki in mladostniki, povezujejo z drugimi organizacijami, pri čemer je najbolj izpostavljena šola in vrtci ter občasno center za socialno delo.

- Sodelovanje s policijo: Sodelovanje s policijo sta posebej izpostavili strokovna delavka CSD in DNK, pri napotitvah jo navaja tudi strokovna delavka TOM. Sodelovanje s policijo ponavadi poteka že takoj na začetku s prijavo nasilja. V primerih, ko je najprej podana prijava nasilja, je policija dolžna obvestiti CSD, zato steče sodelovanje že na tej ravni. Žrtev s strani policije pridobi tudi informacijo o varni hiši in možnostih nastanitve, kar vzpostavi sodelovanje z nevladno organizacijo oziroma z Društvom za nenasilno komunikacijo.

Sodelovanje pa steče tudi v obratni smeri, ko je nasilje zaznano na CSD-ju ali DNK-ju in te organizacije ali podajo prijavo nasilja ali žrtev napotijo, da prijavijo nasilje.

Nadaljnje sodelovanje najbolj izpostavi strokovna delavka CSD-ja, ki s policijo sodeluje ves čas obravnave primera. Strokovna delavka CSD-ja:

»Najbolj pogosto oziroma skoraj sinhrono je z policijo. Gre v obe smeri. Če policija pride do primera kjer je nasilje v družini, mora po zakonu poslati meni obvestilo oziroma na center za socialno delo. V tem času moram jaz narediti razgovor z žrtvijo, jo seznaniti s tem, ker jo po zakonu moram seznaniti in zapisnik, obvestilo, stopnjo ogroženosti vrniti njim nazaj. Oni to obvestilo rabijo zato, da se lahko podaljša prvo ukrep prepovedi

približevanja. Isto gre obratno, če pride k meni oseba in mi pove in prepoznam oziroma je moč prepoznati kaznivo dejanje ali prekršek ali kakšen koli sum na te stvari, jih takoj obvestim. Eno je da pošljem jaz prijavo, drugo je da stranko napotim in lahko da sama prijavo. Tak da v obe smeri gre, konstantno obveščanje.»

- Sodelovanje s centrom za socialno delo: nevladni organizaciji DNK in TOM izpostavita napotitve na CSD, ki je zelo pomembna institucija na tem področju. Strokovna delavka DNK-ja izpostavi, da je CSD nosilec primera in oseba z njimi sodeluje in so ji v nadaljnjo pomoč, tudi ko se izseli iz varne hiše. Nevladnim organizacijam se sodelovanje s centrom za socialno delo zdi nujno in pomembno. Hkrati pa je center za socialno delo tisti, ki podaja strankam informacije o vseh organizacijah, na katere se še lahko obrnejo, med drugim tudi za Društvo za nenasilno komunikacijo in njihovo varno hišo. *»Žrtve nasilja dobijo o nas informacijo na centrih za socialno delo, preko svoje socialne mreže. O naši varni hiši dobijo informacije predvsem na CSD ali na policiji«* (Strokovna delavka DNK). Sodelovanje s CSD pa poteka tudi preko multidisciplinarnega tima, kamor so vabljeni različne vpletene službe.
- Sodelovanje z zdravstvom: takšna oblika sodelovanja se navaja predvsem kot napotitev k zdravstvenim službam v primeru kakšnih telesnih poškodbah, npr. ko je prišlo do fizičnega ali spolnega nasilja. Veliko napotitev k zdravstvenim službam zaznava strokovna delavka TOM.
- Sodelovanje s sodiščem: v odgovorih je zaznati manj sodelovanja s sodiščem. Omenja se spremstvo na sodišče ter pričanje. Ali ko sodišče potrebuje dodatno dokumentacijo v zvezi s primerom s strani CSD. *»Sicer me kličejo včasih, če rabijo moje potrdilo za dodelitev brezplačne pravne pomoči, sicer redko ampak je, ali pa včasih kaj glede podaljšanja ukrepa«* (strokovna delavka CSD-ja).
- Sodelovanje s šolstvom: Poteka, ko so vključeni mladoletniki. S tem da, kot izpostavi psihologinja, je to sodelovanje lažje, ko se starši strinjajo in ne nasprotujejo.
- Sodelovanje z nevladnimi organizacijami: Dobro sodelovanje z drugimi nevladnimi organizacijami izpostavita ravno strokovni delavki iz nevladnih organizacij DNK in TOM. Pravita, da sodelujejo z različnimi organizacijami, ki pokrivajo različna področja ter da je takšno sodelovanje dobro in kar pogosto. Medtem ko strokovna delavka CSD-ja in

psihologinja ne v takšni meri. V določenih primerih, ko se pokaže potreba, napotita stranke na nevladne organizacije, vendar nekega večjega sodelovanja v odgovorih ne opazim.

Vse sogovornice pa so podale tudi odgovor, da dobro sodelujejo s svojimi sodelavci znotraj svojih organizacij, ki je prav tako eno od pomembnejših sodelovanj, še posebej v organizacijah, ki pokriva več področij. Hkrati pa vse poudarjajo, da je odvisno od vsakega primera posebej, s kom, v kakšni obliki ter v kakšnem obsegu bodo sodelovali. Strokovna sodelavka DNK-ja: *»Zelo odvisno od vsakega primera posebej. Jaz izhajam iz tega in iščem v konkretnem primeru rešitev in organizacije, ki lahko pomagajo«.*

Strokovni delavki iz nevladnih organizacij navajata sodelovanje z vsemi naštetimi organizacijami tudi ob različnih preventivnih programih, izobraževanjih, promocijskih akcijah za prepoznavnost ter kampanjah in dogodkih proti nasilju.

Zanimalo me je tudi njihovo mnenje kako ocenjujejo takšno sodelovanje. S strani vseh štirih sem dobila odgovor, da je takšno sodelovanje zelo pomembno. Strokovna delavka TOM je ocenila sodelovanje kot uspešno, vendar pa si želijo še več sodelovanja s strokovnimi institucijami, kot so CSD, policija in sodišče. Dodaja pa da to v naslednjih letih tudi načrtujejo. Strokovna delavka CSD-ja prav tako sodelovanje ocenjuje kot zelo dobro, dodaja, da je dobro vzpostavljena mreža, da gre za hitro odzivnost ter da je za stranko pomembno, da so usklajeni, saj delajo za isto stvar. Omenjeno sodelovanje, ki ga opisuje, se nanaša predvsem na sodelovanje s policijo. Da je sodelovanje z drugimi organizacijami izredno pomembno, izpostavlja strokovna delavka DNK-ja, ki pojasnjuje, da je sodelovanje pomembno zato, da *»žrtev nasilja dobi čim več informacij, tovrstno pomoč, ki jo ona potrebuje. Ker mi izvajamo neko eno pomoč, in lahko človek rabi drugo pomoč to je izredno pomembno, ker pač rabiš, ker imaš konkretni primer iz katerega izhajaš in potem iščeš. Oseba ti pove, kaj potrebuje, in ji potem pomagaš iskati.«*

Pomanjkljivost izpostavi le strokovna delavka DNK-ja, da se včasih pojavi problem, da vse te organizacije na situacijo drugače gledajo in da prihaja z nekaterih strani do minimaliziranja nasilja in ko na situacijo ne gledajo vsi kot na nasilje, to sodelovanje težje izpeljejo. Izpostavi problem nasilja, dojemanje, prepoznavo nasilja oziroma senzibilizacijo nasilja, ki je v naši družbi prenizka.

»Meni se zdi, da to je nasploh problem družbe. Mi kot družba, koliko smo senzibilizirani kaj je nasilje. Da mi kot strokovne delavke, delavci, ki delamo na teh vseh področjih in se soočamo z nasiljem, se pravi in na sodiščih in na tožilstvu in na CSD, da smo dovolj senzibilni. Meni se zdi, da to izobraževanje, na splošno dojetje, da vemo, da za nasilje ni kriva žrtev, ampak povzročitelj nasilja. Se mi zdi, da je tukaj problem seveda tudi opozarjamo te institucije na vidik, ki ga mi vidimo, ki ga ženska doživlja, kot neko zagovorništvo in včasih je najtežje ko na CSD vidijo drugače situacijo, v tem smislu, če minimalizirajo nasilje ali ga ne vidijo tako ali prelagajo odgovornost na žrtev nasilja.« (strokovna delavka DNK-ja)

Na koncu tega drugega sklopa me je zanimalo še glede njihovega pridobivanja dodatnega znanja in informacij. V vseh navedenih organizacijah jim ponujajo možnosti za dodatno izobraževanje ter nadgrajevanj svojega znanja. Pojavljajo se različna izobraževanja, ki so jim na voljo, in se jih v sklopu svojega dela redno udeležujejo, vodje organizacij pa to dobro podpirajo. Nove informacije dobivajo tudi s pomočjo vseh promocijskih in informativnih materialov.

Strokovna delavka TOM-a: »K delu na TOM-u spadajo tudi dodatna izobraževanja ter obiski ustanov in institucij, kamor najpogosteje napotimo naše uporabnike. Za svetovalce vsako leto organiziramo dva skupna izobraževanja (eno enodnevno in eno vikend izobraževanje), kjer obravnavamo teme, ki jih svetovalci izpostavijo kot najbolj pereče pri svetovalnem delu. Udeležujemo se tudi usposabljanj in izobraževanj, ki jih organizirajo druge nevladne organizacije ali mednarodni partnerji, praviloma 2-3 krat letno.«

Psihologinja: »Številna druga izobraževanja, ki se pojavijo in so potrebna znanja za moje delo. Vsekakor. Moram reči, da ne samo za sebe, tudi za ostale sodelavce v našem timu in v zdravstvenem domu, da se veliko sredstev namenja za izobraževanja in je posluh in podpora s strani vodstva, tako da to ni problem.«

Strokovna delavka CSD-ja: »Tu je sproti z zakonom predpisano, koliko se moramo, koliko nam CSD mora omogočiti. To je vedno bilo, so nas poslali, koliko je bilo v moči. Jaz sem bila začasno pa sem tudi vedno bila na izobraževanju. Brez kakšnih razlik, da ne bi zdaj zaradi tega. To je da te pošljejo, sam se pa tudi vedno moraš. Tu se toliko spreminja glede zakonodaje, nove stvari, novi postopki se uvajajo, novi načini izvajanja. Sam se vedno

moraš, brez tega ne gre. To bi rada poudarila, da konstantno moraš sam biti pozoren na novosti s tega področja.«

Strokovna delavka DNK-ja: »Ja, mi imamo vsako leto na društvu teden izobraževanja, en teden, ko povabimo druge strokovnjake, ki nam predavajo. Tudi med sabo kolegi drug drugim predavamo, ker hodimo na izobraževanja. Tista, ki so zastoj recimo. Zdaj ko je bila ta kriza, nismo meli nekega fonda za izobraževanje. Sedaj se pa lahko spet vključujemo na plačljiva izobraževanja. Ampak to je celo obvezno, ker če delaš na takem področju, vedno moraš se izobraževati, nikoli ni dovolj, nikoli nisi vsevedoč in tako naprej.«

Skupnega mnenja so, da je pri njihovem delu pomembno, da so opremljene z ažurnimi informacijami glede strokovnih pomoči, da znanj in informacij ni nikoli preveč ter da se moraš sam ves čas informirati in iskati nova znanja in nove informacije.

NASILJE V DRUŽINI

V tretjem sklopu me je zanimalo samo področje nasilja v družini. S katerimi vrstami in oblikami nasilja se strokovne delavke srečujejo, kdo so navadno žrtve in kdo storilci. V pogovoru pa smo se dotaknili še slovenske zakonodaje.

Glede vrst nasilja se strokovne delavke srečujejo z vsemi oblikami. Navajajo fizično, psihično, ekonomsko, spolno nasilje ter zanemarjanje. Izpostavljajo, da je velikokrat, da so v nasilju, ki se izvaja, kar vsi elementi. Vendar je od zgodbe do zgodbe različno in se te vrste nasilja pojavljajo v različnih oblikah. S katerim od teh vrst nasilja se najpogosteje srečujejo, ne morejo opredeliti. Lahko bi rekle, da je največ fizičnega oziroma telesnega ter psihičnega. Vendar opozarjajo, da to verjetno zato, ker druge vrste niso tako prepoznavne.

Pri neprepoznavnosti nasilja se izpostavi predvsem spolno nasilje, ki v družbi še ni prepoznano. Predvsem spolno nasilje med partnerjema, saj osebe o tem težko govorijo ali ga pa niti same ne prepoznavajo kot nasilje. Strokovna delavka DNK-ja: *»Koliko tu zdaj ženske vidijo, kot neke moja dolžnost kot žene in mogoče tudi samo ne vidijo to na začetku tako. O spolnem nasilju je težko govoriti, ker je to zares intimna zadeva in jih je zelo sram in težko o tem pripovedujejo.«*

Težko prepoznavno je tudi zanemarjanje, katero opazajo, da prevladuje predvsem pri starejših osebah, čeprav se takšna oblika nasilja najde tudi pri mladoletnikih in so obravnavali že kar nekaj primerov.

Informacije glede ekonomskega nasilja pa pridobijo s pomočjo več podvprašanj in ta oblika nasilja se včasih pokaže šele sčasoma. Strokovna delavka DNK-ja: »Tudi če je zenska bila zaposlena, lahko na koncu ugotovimo, da ni imela vsega svojega denarja. Da je *bila pod kontrolo, da je mož vsakdan prihajal k njej v službo, jo pelat domov ali da ni bila iz službe točno ob uri domov. Potem vidijo to kot povod za to, da izvajajo nasilje.*«

Strokovne delavke so bile enotne tudi pri vprašanju o žrtvah in so enotno podale odgovor, da pri žrtvi ni nekega profila glede na socialni sloj in da ni pomembna izobrazba, veroizpoved ali zaposlitveni status. Podali so odgovor, da je žrtev nasilja lahko kdorkoli. Glede spola žrtve je bil prav tako enak odgovor, da so v večji meri žrtve ženske. Razlika se je pokazala le med strokovno delavko CSD-ja, ki trdi, da so tudi moški lahko žrtve nasilja s strani žensk, medtem ko strokovna delavka DNK-ja trdi, da moški skoraj ne more biti žrtev nasilja v družini, razen če nasilje izvaja drugi moški.

Odgovori so enotni tudi glede povzročitelja oziroma storilca nasilja, in sicer da profila ni in da je povzročitelj lahko kdorkoli. Je pa najpogosteje povzročitelj moški, se pravi mož, partner, bivši partner, oče ipd.

Strokovna delavka DNK-ja: »*To ima veze s prepričanjem kako ti gledaš na svet, na družino, na žensko, na otroke, ali gledaš na to kot na svojo lastnino, na nekoga, ki pač tvoje potrebe mora zadovoljevati, to je s tem povezano, res, ne pa z izobrazbo, nacionalno pripadnostjo, ni. Isto kot pri žrtvah ni nekih profilov, isto pri storilcih. Kdorkoli je lahko.*«

Na koncu tega sklopa sem jih povprašala še, ali menijo, da je v Sloveniji nasilje v družini zakonsko dobro urejeno. Kaj se jim zdi uspešno ter katere pomanjkljivosti opazajo. Svojega mnenja o tej zakonodaji psihologinja ni podala, z razlogom da to ni njeno področje dela in s temi zakoni ni seznanjena, da bi jih lahko ocenila. Analiza odgovorov pokaže, da zakonska podlaga je, vendar je še vedno veliko pomanjkljivosti. Strokovne delavke so mnenja, da zakon je, vendar se še posodablja, spreminja in da šele sedaj v praksi vidijo kaj manjka in kaj ne manjka. Kar se tiče problematike, je strokovna delavka DNK-ja izpostavila, da so procesi predolgi. »*Predvsem sodni*

procesi so predolgi. To je pika. Kazenski postopek teče ne vem ali eno leto ali koliko časa. Dodelitev otrok teče eno leto. To dejansko je predolgo.» (strokovna delavka DNK)

Kot veliko pomanjkljivost pa navaja neizvajanje oziroma neupoštevanje nekaterih ukrepov oziroma kazni v primeru kršenja. V primeru ko je povzročitelju izdan nek ukrep, npr. pogojna kazen ali prepoved približevanja, je v tej odločbi navedeno tudi, kaj sledi v primeru neupoštevanja oziroma kršenja. Te sankcije so lahko v obliki globe, zapora ali drugo. Problem pa je, da se te kazni in sankcije ne izvajajo in ne uresničujejo.

S strani strokovnih delavk pa se posebej izpostavlja problem prepoznavanja nasilja. S strani institucij nasilje še vedno ni dovolj prepoznavno. Pri preprečevanju nasilja pa je na prvem mestu pomemben odziv organizacij in njenih strokovnih delavcev, ali bodo nasilje prepoznali ter kako se bodo odzvali. To prepoznavnost oziroma senzibilizacijo nasilja pa ocenjujejo kot prenizko, ne le v družbi, tudi pri pristojnih organih. Strokovna delavka CSD-ja tu še dodaja, da pa je pri vsem najpomembnejša žrtev. *»Dosti je pomembno, kaj vpleteni v to damo, in največ je tu od žrtve odvisno. Mi lahko veliko pripomoremo, pa se lahko pogovarjamo, in jo opogumljamo in jo seznanjaš z informacijami in jo spodbujaš, ampak če žrtev ni pripravljena, na žalost ne pomaga.»* (strokovna delavka CSD-ja).

NOVE OBLIKE NASILJA V DRUŽINI

Na začetku tega sklopa sem jim povedala, da v svoji nalogi obravnavam pojem »nove« oblike nasilja v družini, ki so bodisi nove v smislu, da se prej niso pojavljale ali pa izjemno redko, bodisi so bile enostavno spregledane in se z njimi ni nihče ukvarjal. Najprej me je zanimalo, katere oblike so to po njihovem mnenju. V odgovorih nobena ni podala teh oblik, katere zajamem sama, zato sem jim jih naštel. Odziv, ki sem ga dobila je, da te oblike vseeno niso tako nove ter da so se s temi oblikami že srečali oziroma se srečujejo znotraj svojih organizacij. V nadaljevanju smo se posvetili vsaki od oblik posebej. Še prej pa me je zanimalo, ali opažajo spremembe glede pojavnosti katere od teh oblik. Na odgovor mi nobena od strokovnih delavk ni vedela odgovoriti, saj imajo vse relativno kratko delovno dobo in teh sprememb ne zaznavajo, niti ne morejo zaznavati. Pri tem je strokovna delavka izpostavila le to, da lahko oceni le iz tega vidika, da je programov vedno več in se dopolnjujejo in bi lahko bilo iz tega razvidno, da te oblike nasilja so bolj razvidne ter da se večja potreba po takih programih.

Strokovna delavka DNK: *»Ustanavljamo vedno več programov, različne delavnice, programi, s tem da smo imeli na začetku samo za starejše moške, sedaj imamo tudi za mlajše moške, imamo tudi za starše, ki zanemarjajo svoje otroke. Se pravi vedno več in več programov mi ponujamo, kar pomeni da vedno bolj ta problem je viden, opazen«.*

S primeri nasilnih otrok so se strokovne delavke že srečale. Vendar opažam, da je to področje zelo kompleksno. Psihologinja navaja primere, ko otroke povezuje z nasilnim vedenjem, vendar prevladujejo druge oblike, kot je npr. medvrstniško nasilje. Ker obravnava področje, kamor večinoma pridejo žrtve, vidi razlog v tem, da se k njim obrnejo otroci, ki so žrtve nasilja in ne povzročitelji. Strokovna delavka CSD-ja pa navaja, da so obravnavali že več takih primerov, ko mladoletniki izvajajo fizično ali psihično nasilje. Prav tako so bili mladoletnikom že izrečeni ukrepi. Navaja konkreten primer:

»Imeli smo fanta, 16 let. Malo problemi, sicer ne z trdo drogo, ampak marihuano in alkohol. Šolo je pustil. En čas je izostajal, potem pustil. Starša sta poskusila tudi s tem, da sta ga vozila v šolo. Kje je kaj mel denarja ali dobil od babice, je zapravil za te stvari. Doma enostavno lomil inventar, ni upošteval nič, prišlo je do tega, da je nad mamo izvajal fizično nasilje, udaril, potisnil. Izrečen njemu je bil ukrep prepoved približevanja, mladoletnik je potem bil nameščen v krizni center, ker drugam ni mogel iti. Je pa tudi tu bil problem, ker tam ni tolerance do uživanja teh substanc, gibanje je omejeno večer in ponoči. Problem je, da so nameščeni z drugimi mladoletniki iz drugih razlogov, in rabijo drugačno skrb in obravnavo. Starša pa ga v tistem nista mogla obvladovati.«

Tudi strokovna delavka DNK-ja navaja kar nekaj primerov: *»Smo imeli eno gospo, sicer jaz nisem direktno z njo delala takrat, ampak je pa bila gospa v varni hiši zaradi nasilja s strani mladoletnega sina.«; »ena ženska tudi tako prišla v varno hišo, skupaj s hčerko, ki je bila že odrasla, in se je umaknila zaradi nasilja svojega moža in pa tudi zaradi nasilja s strani svojega odraslega sina, ki pa je bil nad mamo nasilen in pa tudi psihično do svoje sestre.«* Prav tako pa navaja primere, ko so prišle pomoč iskat starejše ženske, ki doživljajo nasilje s strani svojih otrok, vendar v tem primeru že odraslih otrok, informacije kako dolgo takšno nasilje že traja pa niso pridobili.

Glede nasilja med sorojenci ne navajajo primera, da bi šlo izključno za takšno obliko nasilja. Razlaga je verjetno v tem, da je skrito pri drugih oblikah nasilja in se ne daje takšnega poudarka oziroma se ga sploh ne zaznava.

Strokovne delavke ob tem izpostavljajo velik problem glede namestitve nasilnega mladoletnika. Takšni primeri so zelo specifični, ker mora mama na eni strani zaščititi sebe, po drugi strani pa je odgovorna, da poskrbi za svojega otroka.

Ko sem na začetku vprašala in naštela oblike nasilja, je bil odziv, da se srečujejo z vsemi oblikami, ko pa sem se s strokovnimi delavkami začela podrobneje pogovarjati o nasilju med istospolnima partnerjema pa se je pokazalo, da takšnih primerov osebno še niso obravnavali. Strokovna delavka DNK-ja navaja, da je pri svojem delu že srečala žrtve nasilja, ki so istospolno usmerjene, vendar povzročitelj ni bil partner. Psihologinja pa navaja primer nasilja, ki se dogaja ob razpadu zveze, sama pa ne opaža razlike glede na spolno usmerjenost.

Psihologinja: »Glede nasilja pa težko rečem. Je pa en primer, ki se pojavi nasilje kot en mobing po razpadu zveze. Kar pa je prisotno praktično skorajda pri vseh razhodih in ko se ljudje razidejo, vršijo nasilje en nad drugim, tako ali tako, tudi če niso istospolno usmerjeni. Bolj ta primer je, eno razhajanje in težave ob tem.«

Strokovne delavke se srečujejo tudi z različnimi primeri zlorabe starejših. Nad starejšimi se izvajajo tako psihično, fizično, ekonomsko nasilje ter zanemarjanje. Strokovna delavka CSD-ja pa pri tem dodaja:

»Tu je problem večkrat, da se težje ugotovi. Starejši, ki so zdravstveno slabši, težje pokretni, nimajo dostopa do telefonov, mobitelov, številčk, ipd. In enostavno nimajo možnosti koga poklicati oziroma se na koga obrnite. Lažje je izvajati nasilje nad njimi, da nihče ne ve. To skrivati je pri njih dosta lažje kak pri mladoletnih. Tudi redko so vključeni v kaj in nima stika z drugimi, komu bi sploh povedal. Zato je nevarnost za dolgo trajajoče nasilje.«

V nadaljevanju me je zanimalo, ali se takšne oblike obravnava kot nasilje, kakšne pristope in ukrepe uporabljajo ter kako se odzivajo na nasilje pri teh oblikah. Vprašanja sem postavljala za vsako obliko posebej, vendar sem pri vseh dobila enake odgovore.

Navedene oblike strokovne delavke obravnavajo kot nasilje in navajajo, da velja ničelna toleranca do nasilja in da ni pomembno, kdo je žrtev in kdo povzročitelj, ter da z vsemi delajo enako in jih obravnavajo enako. Vsako nasilje je potrebno obravnavati kot nasilje. Strokovna delavka CSD-ja izpostavlja, da so te oblike zajete že v zakonu, saj je družina razširjena in zajema vse družinske člane in povezave.

Z žrtvijo delajo enako kot z drugimi žrtvami, saj ni pomembno, kdo je povzročitelj. Žrtev pri svojem delu poskusijo opravičevati ter ji dati čim več potrebnih informacij, jo seznaniti s tem kakšne oblike pomoči obstajajo, kakšne so njene pravice ipd.

Strokovna delavka DNK: »Tukaj bom rekla, če je nasilje, ni važno ali je to sorojenec ali sin ali brat, ni važno. Tu je tudi zelo pomembno, da prepoznaš nasilje. In to prepoznaš, ko govoriš z žrtvijo nasilja ... in iz tega izhajaš, ne iz nekih svojih prepričanj kaj je in kaj ni nasilje.«

Strokovna delavka CSD-ja: »Zakonsko je opredeljeno in ti moraš svoje delo opraviti normalno, kot ti zakon nalaga. Jaz osebno sploh ne vidim razlike, istospolni, ne istospolni, ali če je med njima velika starostna razlika. Ali če je eden vijoličasti, drugi zeleni. Meni je vseeno. Nasilje je nasilje, in ni razlike glede osebe.«

Kot najbolj pomembno pa spet izpostavljajo senzibilizacijo oziroma prepoznavanje nasilja, ki je ključni problem, ključna težava in ključna rešitev.

Navajajo, da tudi glede sodelovanja z drugimi institucijami ni nobene razlike kot pri vseh drugih primerih. Sodelovanje poteka z enakimi organizacijami, na enak način, odvisno od vsakega primera posebej.

DISKUSIJA

V prvem delu sem želela le na kratko spoznati strokovne delavke, s katerimi sem se pogovarjala. Izkazalo se je, da glede na izobrazbo prihajajo iz različnih področij, pa vendar imajo skupno področje na katerem delajo. Prav tako pa iz različnih področij prinašajo svoje izkušnje ter pridobljena znanja.

Organizacije iz katerih prihajajo so Center za socialno delo Murska Sobota (CSD), Društvo za nenasilno komunikacijo (DNK), nacionalna mreža TOM telefon (TOM) ter zdravstveni dom – dispanzer za mentalno zdravje. Če povzamem, sta dve organizaciji javni zavod, dve pa nevladni organizaciji. Društvo za nenasilno komunikacijo je edina od naštetih, ki se ukvarja izključno s področjem nasilja. Vse ostale pa v svoje delo zajemajo še druga področja dela.

Osebe, ki se na te organizacije obračajo imajo različne razloge, imajo pa tudi vsak svojo zgodbo, katero strokovne delavke poudarjajo, da je k vsakemu primeru potrebno pristopiti individualno in ponuditi takšno pomoč, kot jo določena oseba potrebuje.

Ugotovitve kažejo, da se izvajajo tako preventivni kot kurativni programi. Kurativni so v prvi vrsti predvsem s pristojnimi organi, ki se z ugotovitvijo nasilja prvi srečajo. Na tem mestu je naloga organizacij, da čim prej stopi žrtvi v oporo in ji ponudi varnost. So v bistvu že ustaljeni postopki, ki stečejo oziroma ki morajo steči, ker je tako določen proces.

Pri preprečevanju nasilja imajo pomembno vlogo preventivni programi, katerih namen je obveščanje ljudi, dajanje informacije, da so seznanjeni. Ugotavljam pa, da je tega pri nas premalo oziroma ni enotno zastavljeno, prav tako ni enotno po celi državi. Kot pomanjkljivost opažam, da CSD nima nekih rednih konstantnih preventivnih programov in da je večina preventivnih programov v rokah nevladnih organizacij.

Prav tako ugotavljam, da je pomanjkanje programov za povzročitelje nasilja. Društvo za nenasilno komunikacijo izvaja dobre programe na tem področju, vendar so lokalno omejeni. Preveriti bi bilo potrebno, kaj se nudi povzročiteljem po celi državi.

Glede sodelovanja med organizacijami se je pokazalo, da največ sodelujejo center za socialno delo, policija ter nevladne organizacije. Takšno sodelovanje se kaže kot zelo pomembno, dobro sprejeto in zaželeno. Sodelovanje je v splošnem tudi dobro ocenjeno. Ugotavljam pa, da javni

zavodi veliko in dobro sodelujejo z drugimi javnimi zavodi, na nevladne organizacije pa se ne obračajo v tolikšni meri, kot so jim one ne voljo. S strani nevladnih organizacij pa je ocena, da nevladne organizacije dobro sodelujejo med seboj, pomanjkljivosti pa se pokažejo pri sodelovanju z vladnimi. Ugotavljam, da je slabša povezanost med vladnimi in nevladnimi organizacijami.

Prav tako pa ugotavljam, da sodelovanje med organizacijami ni povezano s področjem, na katerem delajo oziroma s primerom, ki ga obravnavajo. Tudi oblike nasilja na to ne vplivajo. Sodelovanje ostaja enako, ne glede na vse. Pokazala se ni nobena razlika z novimi oblikami nasilja.

Z vsemi oblikami nasilja, ki sem jih navedla in opisala v teoretskem delu, se srečujejo tudi v praksi. Prisotno je fizično, psihično, ekonomsko, spolno in zanemarjenje. Skoraj ni primera, da bi šlo izključno za eno od teh vrst, saj so ponavadi med seboj prepletene.

Kar se tiče pridobivanja znanja ter informacij in stalnega nadgrajevanja le-tega, ugotavljam, da je to področje zelo dobro pokrito. Strokovni delavci se dodatno izobražujejo, imajo to možnost, zavedajo se pomembnosti dodatnega izobraževanja, pri tem pa jih podpira tudi vodstvo. Hkrati pa se vsi dobro zavedajo, da se morajo pri iskanju in pridobivanju informacij ter znanja na prvem mestu angažirati sami.

Glede novih oblik pa ugotavljam, da jih strokovni delavci poznajo in se z njimi srečujejo. Sicer ne pogosto vendar se srečujejo. Izmed teh oblik so bile kot najpogostejše izpostavljene oblike, ko so nasilni otroci, predvsem ko so nasilni nad svojimi starši. Kot oblika, s katero se najmanj srečujejo pa je nasilje med istospolnima partnerjema, ampak ne, ker takšnega nasilja ne bi bilo, ampak ker se z njim ne srečujejo tako pogosto.

Glede obravnave teh oblik pa sem presenetljivo dobila enotne odgovore, da se nasilje obravnava kot nasilje in da se obravnava kot vse ostale oblike nasilja. Da ni pomembno, kdo je žrtev ter kdo je storilec. Da če je nasilje, je nasilje in se tako tudi obravnava.

Glede na teoretični del opažam, da strokovni delavci spregledajo nekatere specifikke teh oblik nasilja, na katere bi morali biti pozorni. Ali pa ob primerih s katerimi so se srečali, niso imeli te možnosti. Ali bi se mogoče vseeno moralo upoštevati, se ne znam opredeliti.

Na začetku mojega raziskovanja sem si postavila raziskovalna vprašanja, na katera sem dobila naslednje odgovore:

- Kako pogosto se Centri za socialno delo ter nevladne organizacije srečujejo z »novimi« oblikami nasilja?

Centri za socialno delo ter nevladne organizacije se srečujejo oziroma so se srečali s temi oblikami nasilja, vendar ne pogosto. Največkrat gre za nasilne otroke, ki postanejo nasilni že kot mladoletni in se to nasilje nadaljuje tudi v odraslost. Srečujejo in poznano jim je nasilje nad starejšimi, ki je kar precej pogosto, vendar verjetno slabo prepoznavno. Zelo redko ali skoraj nič pa se ne srečujejo z nasiljem v istospolnih zvezah, vendar je razlog morda ta, da se te po pomoč obračajo na druge organizacije.

- Se te oblike nasilja obravnavajo kot nasilje oziroma ali jih strokovnjaki prepoznajo kot nasilje?

Da. Te oblike se prepoznavajo in obravnavajo kot nasilje. Problem se kaže pri prepoznavanju nasilja na sploh.

- Katere ukrepe/pristope uporabljajo in kako se z njimi seznanjajo Centri za socialno delo ter nevladne organizacije, ki delujejo na področju nasilja v družini?

Uporabljajo enake pristope kot pri vseh drugih obravnavah družinskega nasilja. Nudijo jim svetovalne razgovore ter različne programe za žrtve nasilja. Z novimi ukrepi, pristopi, programi se redno seznanjajo z dodatnimi izobraževanji ter pridobivanji informacij.

- Kakšno je medinstitucionalno sodelovanje pri tovrstnih oblikah nasilja?

Medinstitucionalno sodelovanje je v splošnem dobro ocenjeno, sprejeto in zaželeno. Izpostavlja se pomembnost takšnega sodelovanja. Ostaja pa veliko prostora za izboljšave in še več takšnega sodelovanja.

ZAKLJUČEK

Nasilje v družini obstaja. To ni vprašanje. Vprašanje je lahko le to, kako se z njim soočamo, kako pristopajo strokovne službe ter kakšna znanja imajo sploh na voljo.

V času študija in ob branju različne literature, se mi je zdelo, da se veliko piše o nasilju nad ženskami, nasilju nad otroci, da je veliko informacij na dosegu roke. Da se izvajajo različni ukrepi, programi, tako preventivni kot za pomoč. Da obstaja veliko tega. Ker lastnih izkušenj z iskanjem pomoči na tem področju nimam, nisem imela prave predstave o tem, kaj vse še manjka. Zdelo se mi je le, da je vsega veliko in da se piše le o stereotipni predstavi žrtve in povzročitelja. V vlogi žrtve je vedno ženska ali ženska in otroci, v vlogi povzročitelja pa mož oziroma oče. Nekako sem se zavedala, da so lahko žrtve tudi drugi. Za raziskovanje so me zanimale tiste skrite oblike, o katerih pa se medijsko ne izpostavlja velikokrat. Ob iskanju teme za svojo magistrsko nalogo sem prebrala veliko literature o nasilju in tudi tam opazila, da je večji del namenjen ženskam in le kakšno manjše poglavje drugim oblikam.

Skozi pisanje svoje naloge pa sem začela spoznavati širši problem tega področja. Ni problem v tem, da se te oblike slabše obravnavajo, da se ne upoštevajo ali podobno. Ključni problem je prepoznavanje nasilja v splošnem.

Ni dovolj samo raziskovati in pisati o nasilju ter sprejemati nasilje. Potrebno je najti in izvajati ukrepe, ki bodo povečali senzibilizacijo oziroma prepoznavanje nasilja. Strokovnim službam ponuditi ustrezna orodja, da se bodo lahko s tem lažje spopadli.

In šele ko se bo dvignila stopnja prepoznavnosti nasilja, se bomo lahko s tem problemom bolj soočili ter konkretnije začeli obravnavati te skrite in neprepoznavne oblike nasilja.

LITERATURA

- Academy (2017). *Understanding what sibling abuse is*. American Academy of Experts in Traumatic Stress. Dostopno prek: <http://www.aaets.org/article214.htm> (21. avgust 2017).
- Ančić, K (2007) *Na poti iz nasilja: prakse dela proti nasilju nad ženskami*. Ljubljana: Društvo SOS telefon.
- Bezenšek-Lalič, O. (2009) *Odzivanje socialnih delavk in delavcev na nasilje v družini*. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke.
- Boyse, K. (2012). *Sibling Abuse*. University of Michigan. Dostopno prek: <http://www.med.umich.edu/yourchild/topics/sibabuse.htm>
- Cajnko, J. (2001) *Ali so socialni delavci ogroženi*. Socialno delo, 40, 1: 37 – 41.
- Društvo SOS (1999) *Nasilje nas ženskami*. Ljubljana: Urad vlade Republike Slovenije za žensko politiko Društvo SOS telefon.
- Društvo SOS (2014) *Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja*. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja.
- Društvo SOS. Spletna stran. Dostopno prek: <http://www.drustvo-sos.si/> (21. avgust 2017).
- Društvo za nenasilno komunikacijo (2014) *Nasilje nad ženskami – prav(n)e poti v varno življenje žensk in otrok*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.
- Društvo za nenasilno komunikacijo. Spletna stran. Dostopno prek: <http://www.drustvo-dnk.si/> (21. avgust 2017).
- Dvoršek, A., Selinšek, L. (2010) *Nasilje v družini: kazensko pravni, kriminalistični in kriminološki problemi*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede: Pravna fakulteta.
- Haim, O. (2004) *Nonviolent resistance : a new approach to violent and self-destructive children*. Cambridge : Cambridge University Press.

- Hampton, R., Gollotta, T., Adams, G., Potter, E., Weissberg, R. (1993) *Family Violence. Prevention and Treatment. Issues in Children`s and Famillies` Lives*. Newbury Park, London, New Delhi: Sage Publications.
- Filipčič, K. (2002) *Nasilje v družini*. Ljubljana: Bonex Založba.
- Filipčič, K. (2008) *Zakon o preprečevanju nasilja v družini / uvodna pojasnila*. Ljubljana: GV Založba.
- Filipčič, K. (2011) *Pojavnost nasilja in odzivnost na nasilje v zasebni sferi in partnerskih odnosih*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
- Filipčič, K. (2014) *Zakonodaja na področju preprečevanja nasilja v družini v Sloveniji*. V Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja.
- Filipovič, M. Kogovšek, T., Hlebec, V. (2005). *Starostniki in njihova vpetost v sosedska omrežja*. Družboslovne razprave XXI (49-50): 205 – 207.
- Flaker, V. (1997) *Timi kot način interdisciplinarnega sodelovanja*. Socialno delo, 36, 1: 3 – 12.
- Flaker, V. (2003) *Oris metod socialnega dela: Uvod v katalog nalog centrov za socialno delo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Kordič, B. (2007) *Etiologija, dinamika in posledica nasilja v družini*. Socialna pedagogika, 2007 vol.11.št.4.str.429 – 452.
- Kersnik, J. (2004) *Nasilje v družini – poti do rešitev*. Posebno poročilo. Ljubljana: Varuh človekovih pravic.
- Kuhar, R., Guzelj, P., Drolc, A., Zabukovec, K. (1999) *O nasilju: priročnik za usposabljanje*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.

- Leskošek, V., Urek, M., Zaviršek, D.(2010) *Nacionalna raziskava o nasilju v zasebni sferi in partnerskih odnosih. Končno poročilo 1.faze raziskovalnega projekta*. Dostopno prek:
<http://www.arhiv.uem.gov.si/fileadmin/uem.gov.si/pageuploads/NasiljeRaziskava2010.pdf>.
- Lešnik Mugnaioni, D. (2004) *Nasilje nad starejšimi v Psihosocialna pomoč ženskam in otrokom, ki preživljajo nasilje, priročnik*. Ljubljana: Društvo SOS telefon.
- L. Reagan, S., Fisher S., B. (2007) *Elder abuse, consequences of. Domestic Violence: Routledge*.
- Merkandel, M (2012) *Drugi klozet: Nasilje v gejevskih in lezbičnih partnerskih razmerjih*. Narobe 20. Dostopno prek: <https://narobe.si/terorija-drugi-klozet/> (21. avgust 2017).
- Mesec, B. (1998) *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Paco.
- Milek Ogrinc, M. (2014) *Pristojnosti centrov za socialno delo na področju preprečevanja nasilja v družini*. V Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja.
- Milošević-Arnold, V. Poštrak, M. (2003) *Uvod v socialno delo*. Ljubljana: Študentska založba.
- Mušič, T. (2010) *Kratek prikaz stanja in aktivnosti policije pri preprečevanju in preiskovanju kaznivih dejanj na področju nasilja v družini*. Univerza v Mariboru: Fakulteta za varnostne vede in Pravna fakulteta.
- Ovretviet, J. (1993) *Coordinating Community Care – Multydisciplinary teams and care management*. London: Open University Press.
- Pavšič Mravlje, T.2014: *Nasilje mladostnikov nad starši*. *Anthropos* 3-4 (235-236 2014, str. 57 – 69).

- Pečjak, V. (1998) *Psihologija tretjega življenjskega obdobja*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete Univerze.
- Plaz, M. (2008) *Nasilje nad starejšimi – izkušnje društva SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja*. Posvet 17.6.2008.
- Pravilnik o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja v družini (Uradni list RS, št. 31/09 in 42/17).
- Rener, T., Sedmak, M., Švab, A., Urek, M. (2006) *Družina in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.
- Sedmak, M., Kralj, A., Medarić, Z., Simčič, B. (2006) *Nasilje v družinah v Sloveniji: rezultati raziskav*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče.
- Selič, P. (2004) *Nasilje v družini – poti do rešitev*. Posebno poročilo. Ljubljana: Varuh človekovih pravic.
- Skopp, N. A., McDonald, R., Manke, B., Jouriles E.N. (2005) *Siblings in domestically violent families: experiences of interparent conflict and adjustment problems*. Journal of Family Psychology 2005, vol. 19, no. 2, 324 – 333.
- Smith, M. in Segal, J. (2017) Domestic Violence and Abuse. Dostopno prek: <https://www.helpguide.org/articles/abuse/domestic-violence-and-abuse.htm> (21. avgust 2017).
- Ule, M., Kuhar, M. (2003) *Mladi, družina, starševstvo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Veber, S. (2004) *Zloraba starih ljudi in nasilje nad njimi*. Obzor ZDR N 2004; 38:149 – 57.

- Veselič, Š., Horvat, D., Plaz, M., Društvo SOS (2016) *Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja* : izdaja ob 25. obletnici delovanja Društva SOS telefon. Ljubljana : Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja.
- Wallace, H. (2007) *Elder abuse by intimate partners*. Domestic Violence: Routledge.
- Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND): Ur. l. RS 16/2008